

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vznik a vývoj slovenskej politickej strany Kotleba – Ľudová strana Naše
Slovensko

Founding and development of Slovak political party Kotleba – Ľudová strana
Naše Slovensko
Michaela Čederlová

Vedoucí práce: PhDr. Jozef Straceny, CSc
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: B NJ-ZSV

Odovzdaním tejto bakalárskej práce na tému *Vznik a vývoj slovenskej politickej strany Kotleba – Ludová strana Naše Slovensko* potvrdzujem, že som ju vypracovala pod vedením vedúceho práce samostatne, s pomocou v práci uvedených prameňov a literatúry. Ďalej potvrdzujem, že táto práca nebola využitá na získanie iného alebo rovnakého titulu.

Praha, 17. 4. 2019

Ďakujem vedúcemu mojej bakalárskej práce PhDr. Jozefovi Stracnému, CSc., za usmerňovanie pri písaní práce, odborné rady a ľudský prístup.

ABSTRAKT

Práca pojednáva o slovenskej krajne pravicovej politickej strane Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko, a cieľom je analýza jej vzniku a vývoja. Práca je zložená z dvoch častí, pričom prvá tvorí teoretický základ objasňujúci pojmy z oblasti výskumu krajnej pravice, stručne tiež z oblasti typológie strán a vzniku strán na Slovensku. Druhá časť práce obsahuje ťažisko, ktorým je samotná strana analyzovaná v kontexte krajnej pravice. Je v nej popísaný najmä vznik strany, a vyformovanie sa z občianskeho združenia SP, na stranu SP-NS a následne na jej súčasnú podobu. Taktiež zachytáva vývoj politického programu strany, jeho základné piliere a orientuje sa na účasť strany vo voľbách, volebné výsledky a voličov strany.

KLÍČOVÁ SLOVA

politická strana, ĽSNS, Marian Kotleba, krajná pravica, pravicový extrémizmus

ABSTRACT

The aim of the thesis is to analyze the founding and the development of the Slovak extreme right-wing political party Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko. The thesis is composed of two parts; the first part providing a theoretical basis explaining the terms from the field of extreme right research, briefly also from the field of typology of parties and the origin of parties in Slovakia. The second part is focused on the party itself in the context of the extreme right. It particularly describes the formation of the party; beginning with its formation from the civic association SP, its transformation to the political party SP-NS and consequently to its current form. It also captures the development of the party's political agenda, its core pillars, and focuses on party's participation in elections, election results, and its voters.

KEYWORDS

political party, ĽSNS, Marian Kotleba, extreme right, right-wing extremism

Obsah

Úvod	7
1 Teoretický úvod do skúmania Ľudovej strany Naše Slovensko.....	9
1.1 Členenie politických strán	9
1.1.1 Vznik politických strán na Slovensku	11
1.2 Extrémizmus a radikalizmus.....	12
1.3 Nacionalizmus	13
1.4 Krajná pravica.....	14
1.4.1 Krajná pravica na Slovensku	16
2 Kotleba – ĽSNS.....	18
2.1.1 Vzor HSEŠ	19
3 Vznik strany ĽSNS.....	21
3.1 Slovenská pospolitosť	21
3.2 Slovenská pospolitosť – Národná strana.....	22
3.2.1 Rozpustenie strany SP-NS.....	25
3.3 Ľudová strana Naše Slovensko	26
4 Základné piliere a programové ciele ĽSNS.....	30
4.1 Národný princíp	30
4.2 Kresťanský princíp.....	31
4.3 Sociálny princíp	33
5 Vývoj ĽSNS	35
5.1 Účasť vo voľbách v rokoch 2006-2019	35
5.1.1 Voľby do Národnej rady SR (2006-2016).....	35
5.1.2 Voľby do orgánov samosprávnych krajov a samosprávy obcí.....	37
5.1.3 Ďalšie voľby	40

6	Voliči LSNS	42
7	Budúcnosť strany.....	45
	Záver.....	47
	Zoznam použitých informačných zdrojov	49
	Zoznam použitých skratiek.....	56

Úvod

Téma tejto bakalárskej práce patrí do oblasti skúmania krajne pravicových strán a extrémizmu, a bola zvolená najmä z dôvodu aktuálnej prítomnosti a aktívneho pôsobenia momentálne najsilnejšej krajne pravicovej strany Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko na slovenskej politickej scéne. Táto krajne pravicová strana sa v roku 2016 dostala do slovenského parlamentu, čo inými slovami znamená, že ultrapravica si našla na Slovensku svojich sympatizantov a voličov. Je preto dôležité tejto strane venovať pozornosť a objasňovať jej pôvod a okolnosti jej pôsobenia, pretože jej zvolením sa odzrkadľujú určité nálady v slovenskej spoločnosti, ktorá hľadá alternatívy a zmenu práve u krajnej pravice. Ako prezrádza už samotný názov práce, hlavným cieľom je objasniť postupný vznik strany, jej formovanie sa z občianskeho združenia a postupný prerod až do podoby súčasnej parlamentnej strany, aktívne participujúcej na politike Slovenska. Rovnako je kladený dôraz na jej samotné politické smerovanie a vývoj, na zmenu programu strany v priebehu času jej pôsobenia, a v stručnosti aj na vzory, ktoré má strana v historických krajne pravicových predstaviteľoch z obdobia Slovenského štátu (1939-1945), ktorých mnohé myšlienky predstavitelia reflektujú aj v súčasnosti.

Práca je zložená z dvoch hlavných častí, pričom prvá z nich vznikla ako teoretický základ, slúžiaci na objasnenie faktov a termínov z oblasti výskumu krajne pravicových strán, akými sú napríklad pojmy extrémizmu, radikalizmu a nacionalizmu, ale aj stručné zhrnutie z oblasti typológie strán a vzniku strán. Taktiež sú predstavené typické charakteristické znaky krajne pravicových extrémistických zoskupení, ako aj hlavné témy, ktorými sa najčastejšie zaoberajú. Práca reflektuje aj problematiku spojenú s rasizmom či inými druhmi ideológií, ktoré sa u fenoménu krajnej pravice vyskytujú, a predstavujú ďalšie problematické oblasti v pôsobení krajne pravicových subjektov v demokratickom štáte. Celá teoretická časť zameraná na skúmanie krajnej pravice a extrémizmu vznikla s pomocou preštudovanej odbornej literatúry zameranej na skúmanú oblasť.

Druhá časť práce plynule nadväzuje na teoretický základ a vymedzenia faktov o extrémizme a krajnej pravici, a cieľom je už samotné predstavenie vzniku a vývoja politickej strany Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko v kontexte ultrapravicových strán. S cieľom zistiť, aký bol v priebehu rokov pôsobenia strany jej vývoj, budeme venovať pozornosť

programatike strany, najmä trom hlavným pilierom programu, ďalej cieľom strany, účasti strany vo voľbách a ich voličom. S pomocou analýzy publicistických textov, politických prehľadov, prieskumov a štatistík, vznikli kapitoly, ktorých cieľom je priblíženie ideológie strany, jej politických cieľov a hodnôt, na ktorých je založený celý program strany. Za účelom tejto analýzy boli porovnávané taktiež informácie z internetových stránok politickej strany ako aj samotný program a informácie, ktoré strana zverejňuje na svojich profiloch prostredníctvom sociálnych médií.

1 Teoretický úvod do skúmania Ľudovej strany Naše Slovensko

Skôr než bude predstavená problematika vzniku a postupného vývoja strany Ľudovej strany Naše Slovensko (ďalej len ĽSNS), je dôležité uviesť teoretické základy zo štúdie krajne pravicových strán, a tým vytvoriť určitý základ, od ktorého sa budeme ďalej odrážať pri konkrétnej analýze strany. Vďaka teoretickému úvodu budeme mať možnosť sa lepšie orientovať v kontexte krajne pravicových strán, pravicového extrémizmu, nacionalizmu a politických strán ako takých.

1.1 Členenie politických strán

Politická strana je neoddeliteľnou súčasťou fungujúcej modernej politiky. Ako uvádza Strmiska, politická strana je prostredníkom, ktorý nutne spája štát a spoločnosť. Definovať politickú stranu nie je jednoduchá úloha, pretože politické strany sa líšia v závislosti od krajiny, v ktorej sa vytvárali a v ktorej pôsobia. Čiže v snahe definovať politickú stranu sa stretávame so sociálne-kultúrnymi a historickými odlišnosťami jednotlivých krajín sveta. (Strmiska 2005, s. 9,10) Veľmi známa je Sartoriho jednoduchá, až minimalistická definícia politickej strany, ktorá znie nasledovne: „*jakákoli politická skupina, ktorá se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů*“. (Sartori 2005, s. 74) Spektrum politických strán je rozmanité a snahou o ich typológiu sa zaoberajú mnohí autori a politológovia. Podľa mnohých odborníkov ide o kvantitatívne najrozvinutejšiu časť, z oblasti výskumu politických strán. (Fiala a Strmiska 1998, s. 76) Pri štúdiu politických strán a ich kategorizovaní sa dá postupovať rôzne. Jednou z možností typologizovania politických strán je, ako uvádza Kroupa, začleňovanie do straníckych rodín nasledovne: sociálne demokratické (socialistické), komunistické (radikálne ľavicové), zelené (ekologické), kresťanskodemokratické, liberálne, konzervatívne, krajne pravicové, regionálne a etnické. (Kroupa et al. 2010) Jan Charvát píše o pravoľavej osi, na ktorej ležia umiestnené konzervatívne a liberálne strany na jej pravej časti a v jej ľavej časti sú strany socialistické až komunistické na úplnom okraji. Tento model pravice a ľavice možno považovať za jeden z najznámejších a v praxi často využívaných, no ide o model zjednodušený. Napriek tomu že hovoríme o pravicových a ľavicových stranách, celá problematika je komplikovanejšia, pretože medzi stranami je väčšia rozmanitosť. (Charvát 2007) Delenie na pravicu a ľavicu má históriu už v období Francúzskej revolúcie, kde

prívrženci kráľa sedeli napravo a radikálna skupina spolu s tretím stavom sedeli po kráľovej ľavej ruke. (Charvát 2007, s. 14) Od tohto obdobia uplynulo veľa času a prebehlo obrovské množstvo celospoločenských zmien vo všetkých oblastiach, teda aj v politike. Pojem *ľavica* a *pravica* však zostali v politickej a politologickej terminológii zakotvené dodnes. Na Slovensku sa dnes bežne používajú oba tieto výrazy na začlenenie príslušnej politickej strany do spektra strán, vďaka čomu je hneď aspoň čiastočne objasnené, akým smerom je orientovaná politika danej skupiny a aké sú ich záujmy či už politické, ekonomické, etické atď. Problematikou delenia politických strán na ľavicu a pravicu sa do hĺbky zaoberal Norberto Bobbio, a ponúka svoj pohľad, v ktorom nazýva toto členenie na dva protipóly (ktoré sa však môžu za určitých okolností aj dopĺňať) *dyadickým* rozlišovaním. (Bobbio 2003, s. 39,40) Bobbio reaguje na fenomén, ktorý považuje toto členenie za neaktuálne či zastaralé. Kritici vyjadrili svoj nesúhlas voči používaniu termínov pravice a ľavice a argumentovali, že toto členenie už nevystihuje realitu modernej demokratickej spoločnosti, kde je veľká pluralita názorov, hodnotových postojov a politických orientácií. Bobbio priznáva opodstatnenosť tejto pripomienky, no objasňuje, prečo považuje pojmy ľavice a pravice za stále aktuálne a aký je ich význam pre dnešný politický svet. Totiž existencia pravice a ľavice nevylučuje existenciu určitého politického streda. „*Rozlišení na pravici a levici ani v běžné řeči naprosto nevylučuje představu souvislé čáry, na jejímž počátku leží levice a na konci pravice [...] Mezi nimi se nachází pozice středové zaujímající místo mezi dvěma extrémy – nám dobře známý politický střed.*“ (Bobbio 2003, s. 41) Za dvomi pojmy sa neskrývajú iba dve ideológie, práve naopak. Sú za nimi viaceré ideológie, politické myšlienky a tiež problémy, ktoré sú riešené prostredníctvom rozmanitých politických programov. Reálne existujúcu odlišnosť medzi pravickou a ľavicovou nachádza Bobbio v pojmoch rovnosti a nerovnosti medzi ľuďmi, a konkrétnejšie v tom, ako sa k nerovnosti obe tieto strany stavajú. Pre ľavicu bola a naďalej je rovnosť ideálom. (Bobbio 2003, s. 105) „*Levice je toho názoru, že většina nerovností má sociální charakter a jako takové je lze odstranit. Pravice si naopak myslí, že veškeré rozdíly jsou přirozené, a odstranit se tedy nedají. Pro levici je rovnost ideálem, pro pravici nikoliv.*“ (Perry Anderson in Bobbio 2003, s.123) Je to práve diametrálne odlišný postoj k ľudskej rovnosti, ktorý potvrdzuje, že existuje opozícia dvoch názorových skupín, ktorými sú práve ľavica a pravica. Použitie konkrétne týchto dvoch slov vysvetľuje ako čisto „priestorovú metaforu“, ktorá sa zaužívala v reči.

Pravica a ľavica sú v neustálej opozícii, čo potvrdzuje ich existenciu. Existencia pravice podmieňuje existenciu ľavice a naopak. V každom prípade treba vnímať, že pojmy ľavice a pravice sú relatívne, nemožno im pripisovať absolútnu platnosť, sú súčasťou konkrétneho druhu typológie, a podľa toho s nimi treba narábať. Umožňujú nám začleňovať politické zoskupenia na určité miesto v rámci politického priestoru. (Bobbio 2003, s. 81)

1.1.1 Vznik politických strán na Slovensku

Medzi práva občanov na Slovensku patrí aj aktívne podieľanie sa na politickom živote slovenskej spoločnosti. Jednou z možností, ako môže občan SR aktívne participovať na politike svojho štátu, je založenie politického hnutia či politickej strany. Strany a hnutia musia byť riadne registrované príslušným orgánom, ktorým je na Slovensku Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej MV SR), a musia byť zapísané v registri politických strán a politických hnutí. Všetky podmienky upravuje príslušný zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach. Takzvaný *Prípravný výbor strany* v počte najmenej troch členov môže najprv podať informáciu na MV SR o tom, že má v pláne registrovať stranu, a spolu s osobnými údajmi členov výboru oznámi aj názov strany a skratku, ktorú plánuje používať. Týmto krokom si takpovediac „zarezuje“ názov a skratku strany, a po dobu 180 dní ministerstvo nemôže registrovať inú stranu s týmto názvom. V tejto lehote však musí prípravný výbor predložiť potrebný počet podpisov od občanov, ktorí svojim podpisom potvrdzujú, že súhlasia so vznikom pripravovanej politickej strany. Získaných podpisov musí byť 10 000, spolu s kontaktnými údajmi podpísaných občanov, pre potenciálnu potrebu kontroly. Rovnako musí byť predložený konkrétny dátum dňa, v ktorý prípravný výbor začne zbierať podpisy. Ďalším krokom je podanie písomnej žiadosti o registráciu strany. Príloha žiadosti musí obsahovať stanov, ktorých obsah tiež udáva zákon, práva a povinnosti členov strany, hospodárenie strany, adresu sídla strany (musí byť na území SR), doklad o zaplatení správneho poplatku (663,50 €) a ďalšie náležitosti, ktoré upravuje zákon o politických stranách a politických hnutiach. Príkladom obsahu stanov je názov a skratka strany, program spolu s cieľmi činnosti, ktoré si strana ustanovila, podmienky akými vzniká a zaniká členstvo jednotlivca v strane, jeho práva a povinnosti voči strane, orgány strany, rozsah, v akom môže štatutárny orgán strany konať právne úkony v mene strany. Nemenej dôležité sú aj časti stanov, ktoré upravujú, akým

spôsobom bude strana hospodáriť, upravujú nadobúdanie majetku stranou a ako by bolo naložené s majetkom, ktorý by zostal po prípadnom rozpustení strany v prípade jej zrušenia. Do 30 dní ministerstvo stranu buď zaregistruje, alebo odmietne v prípade rozporuplnosti so zákonom. (Ministerstvo vnútra SR 2019)

1.2 Extrémizmus a radikalizmus

Táto práca je orientovaná na politickú stranu ĽSNS, ktorá sa ako svojou programatikou, tak svojim pôsobením, verejnými prejavmi, rétorikou a pôvodom radí ku krajnej pravici. Je preto dôležité zadefinovať základné pojmy a síce *extrémizmus* a *radikalizmus*, ktoré sa s touto témou úzko spájajú, a s ktorými budeme ďalej pracovať. Tieto dva pojmy bývajú často nezámerné zamieňané alebo používané v synonymnom význame. Už etymológia týchto dvoch slov napovedá, že ich význam je rozdielny, a s tým súvisí nutnosť ich od seba vzájomne odlišovať a vhodne s nimi pracovať. (Charvát 2007) „Slovo „*extrém*“ pochádza z latinu a jeho význam je „nejvzdálenejší“ alebo „nejkrajnejší“. Lze předpokládat, že v politické teorii označuje tento pojem takovou pozici na pomyslné politické škále, která je nejvíce vzdálená od politického středu.“ (Charvát 2007, s. 9) S odchýlením sa od politického stredu a vzdialením sa na samý okraj politického spektra sa očakáva aj určitá alternatívnosť v politických názoroch, kritický postoj voči systému a s tým spojená hrozba nedemokratickosti, či porušovania ľudských práv. V bežnej hovorovej reči je slovo *extrémizmus* spájané so všeobecne vyhranenými politickými názormi, ktoré často hraničia s neakceptovateľnosťou. Naopak slovo *radikalizmus* odvodené od slova *radix*, znamená v latinčine *koreň*, od čoho sa odvodzuje aj význam, že radikálne konanie je také, ktoré ide ku koreňu veci alebo problému. (Charvát 2007) Všeobecne by sa však dalo povedať, že pojem extrémizmus má množstvo definícií a býva používaný v rôznych súvislostiach, predovšetkým negatívnych konotáciách. Charvát však pre potrebu skúmania politických strán zužuje a vysvetľuje významy oboch slov nasledovne: „*Chápání extremismu jakožto ideologie nebo aktivity směřující proti demokratickému zřízení. Radikalismus je pak obvykle chápán jako souhrn politických názoru, jejichž aplikace na společnost by vedla k rozsáhlým změnám, avšak nikoli k likvidaci demokracie jako takové.*“ (Charvát 2007, s. 13) Hlavným rozdielom medzi oboma výrazmi by teda mal byť fakt, či opisujú konanie skupiny, ktoré je nedemokratické, pôsobiace proti demokracii, alebo ide o reformátorské idey a konanie, ktoré

síce vedie k dôkladným systémovým zmenám, ich cieľom však nie je ohrozenie či zničenie demokracie. V mediálnej a publicistickej oblasti sú oba termíny používané voľne a takpovediac synonymicky. (Mareš 2003, s.21)

1.3 Nacionalizmus

Z rovnakých dôvodov, pre aké považujeme za dôležité zadefinovanie pojmov radikálnosti či extrémizmu, je podstatné uviesť v stručnosti do kontextu pojem *nacionalizmu*, keďže ide o typický charakteristický znak strany ĽSNS, ktorá býva verejnosťou aj odborníkmi a médiami označovaná práve ako strana nacionalistická. Ich program sa odvíja od kladenia dôrazu na národné hodnoty a na ochranu či samostatnosť a suverenitu slovenského národa. Je podstatné dať tieto skutočnosti navzájom do súvislosti, pretože termín nacionalizmus vo všeobecnosti úzko súvisí najmä so štúdiom pravicových strán ako takých, obzvlášť v oblasti krajnej pravice. Nacionalizmus je ideológia, ktorá sama nemusí nutne obsahovať prvky extrémizmu, no býva extrémistami zneužitá, a je základom, z ktorého vychádzajú ultrapravicové zoskupenia. (Charvát 2007, s. 29) Charvát vysvetľuje *inkluzívny* a *exkluzívny* prístup k chápaniu národa, pričom inkluzívny možno chápať ako otvorený a exkluzívny ako vylučujúci. Otvorené ponímanie národa znamená, že neexistuje pevná väzba medzi občianstvom a biologickými faktormi, a môžu teda vznikáť podľa tohto princípu národy, ktoré sú multietnického charakteru. Naopak exkluzívne vnímanie národa umožňuje zahrnúť do jedného národného celku iba takých členov, ktorí majú spoločných predkov. Takýto prístup nepočíta s osobami, ktoré sa etnicky odlišujú od majoritnej skupiny – napríklad imigranti iných národností či etnické menšiny, akými sú na Slovensku napríklad Rómovia. (Charvát 2007, s. 32,33) Z druhého možného výkladu sa dá predpokladať, že dosiahnutie takého národa, ktorý vylučuje etnické menšiny či prisťahovalcov, je náročné alebo nemožné, a umožňovali by to iba násilné prostriedky spojené s obmedzovaním či degradovaním ľudských práv a slobôd. Nacionalizmus v úplne negatívnom slova zmysle, v jeho zhubnej podobe poznáme z histórie druhej svetovej vojny, kde ideálom nacistov bol národ, ktorý bol tvorený takpovediac „jednou krvou“ – nazývaný aj *etnický nacionalizmus*. V tejto fáze sa nacionalizmus úplne odvrátil od svojho v podstate liberálneho pôvodu a už viac nesúvisel s občianstvom. Jeho konečná podoba bola silne exkluzívna, a keďže pojednávala o národe ako o pokrvnom príbuzenstve, bol pôdou pre spomínaný nacizmus či fašizmus. Tieto

ideológie prepojili nacionalizmus s nenávisťou k etnickým menšinám – antisemitizmom, anticigánizmom a rasizmom ako takým. (Charvát 2007, s. 35,36)

1.4 Krajná pravica

Extrémnou variantnou pravicovej politiky a pravicovo orientovaných subjektov je ultrapravica, či inak povedané pravicový extrémizmus. Ako uvádza Charvát, tieto pojmy sú veľmi široké a skrýva sa za nimi hneď niekoľko ideológií a rôzne druhy zoskupení, od ultrapravicových politických strán cez neonacistov až po teroristické organizácie. (Charvát 2007, s. 18) *„V praxi se termín ultrapravice používá pro souhrnné označení skupin sáhajících od ultrapravicového nacionalismu přes pravicový populismus až k neofašismu a neonacismu.“* (Charvát 2007, s. 18) Nájsť jednu výstižnú definíciu straníckej rodiny krajnej pravice je teda neľahká úloha, najmä pre rozmanitosť a mnohosť krajne pravicových subjektov. Podľa Smolíka je práve rôznorodosť prekážkou k jasnému definovaniu krajnej pravice, a sám do tejto skupiny zaraďuje nasledujúce subjekty a zoskupenia: *„radikálněpravicové strany účastníci se vlády, tak i extremistické organizace, zájmové skupiny, subkultury i teroristické organizace, z nichž některé násilně – často i teroristickými činy či strategií „ovládnutí ulic“ – bojují proti etablovanému pořádku. Je tedy nutné si uvědomit, že krajní pravice není homogenním útvarem.“* (Smolík 2013, s. 387)

Smolík (2013) vysvetľuje pôvod krajne pravicových strán a zoskupení situáciou, ktorá v strednej Európe, a teda aj v Československu, nastala rokom 1989. Bol to rok celospoločenských zmien a medzi obyvateľmi panovala nedôverčivá atmosféra a frustrácia, ktoré sa stali pôdou pre podobné zoskupenia. Na pravý okraj politického spektra bývajú zaradené politické strany, združenia či organizácie, ktoré majú spoločné či podobné postoje a zhodné názory v otázkach hodnôt, hoci sa často navzájom verejne od seba dištancujú. Dá sa hovoriť o určitých zhodných znakoch, ktoré možno pozorovať na krajne pravicových subjektoch, ktoré ich všetky spájajú do jednej kategórie, hoci samozrejme v organizácii týchto subjektov sú rozdiely. V organizácii, štruktúre, či v prepracovanosti ideológie, sa budú prirodzene odlišovať napríklad krajne pravicové politické strany pôsobiace aktívne v parlamente v porovnaní s krajne pravicovým neformálnym neregistrovaným združením. Určité zhodné znaky možno pozorovať nie len v ich názoroch a spoločných témach, ktoré sa stávajú aj súčasťou ich politických programov, ale aj vo vonkajších prejavoch a v rétorike.

Typické spoločné témy pravicových subjektov sú napríklad národná hrdosť, kritika systému či vlády. Možno pozorovať silný nacionalizmus. Extrémisti často a radi hovoria o témach, ktoré sú práve páľčivé medzi obyvateľmi, najmä v sociálnej a ekonomickej oblasti. V súvislosti s ekonomickými problémami v štáte skloňujú pojmy korupcie, s čím sa spája ostrá kritika aktuálnej vlády a politikov. Podľa Vegrichtovej je vnútorná motivácia v skutočnosti odlišná, a témy, vďaka ktorým majú možnosť sa priblížiť širokej verejnosti, sú napokon účelovo zvolené k dosiahnutiu vlastných cieľov. Ide o populizmus, kde sa za vhodne zvolené slová, ktorými vyjadrujú spolupatričnosť s občanmi, ktorí cítia napríklad ekonomické problémy v štáte alebo ich trápi nezamestnanosť, skrýva napríklad xenofóbia a rasizmus. Extrémisti sa stavajú do pozície záchrancov, ktorí spoločnosti prinesú praktické a dostupné riešenia na najpálčivejšie otázky. (Vegrichtová 2017, s. 289) Charakteristickým znakom pravicového extrémizmu je okrem iného utlačanie menšín, znevažovanie základných ľudských práv a slobôd úzko spojené so spomínaným *rasizmom*, ktorý vychádza z presvedčenia o biologickej nadradenosti bielej rasy, a tiež rôznou mierou násillia. V súčasnosti dochádza hlavne k posunu od rasovej teórie, k zakladaniu argumentov na absolútnej odlišnosti kultúrnej a náboženskej, pre ktorú sú iné etniká nežiaduce. V súvislosti s odmietaním iných kultúr a náboženstiev hovoríme napríklad o *islamofóbii*. V súčasnosti, v čase migrácie občanov mimo európskych krajín do krajín Európskej únie, keď sa európska spoločnosť stáva výrazne multikultúrnou, sa spájajú extrémistické skupiny taktiež s *xenofóbiou*, teda strachom z neznámeho. Vegrichtová vysvetľuje tento pojem najmä v kontexte strachu z cudzincov a ich kultúrnej odlišnosti. (Vegrichtová 2017, s. 293) Štandardnou témou ultrapravice a extrémistov sú Rómovia. *Anticigánizmus* sa stal dôvodom mnohých verejných zhromaždení či demonštrácií.¹ „*Veřejně pořádané akce organizují a realizují zejména v regionech, které se potýkají s problémy s tzv. nepřizpůsobivým obyvatelstvem.*“ (Vegrichtová 2017, s. 297) Presun záujmu od „cigánskej problematiky“ na problematiku nežiaducich prisťahovalcov je možné vnímať ako cielený krok extrémistov, ktorým oslovia väčší počet členov spoločnosti. (Vegrichtová 2017, s. 295) Ďalšími znakmi, ktoré sú trvalo prítomné na extrémistickej scéne, sú antisemitizmus a popieranie holokaustu. Za mnohými situáciami na politickej či celospoločenskej scéne, ktoré nesúhlasia

¹ „*Anticigánizmus: obecné poukazování na smyšlené či reálné sociální problémy konkrétní lokalitě či zneužívání konkrétních interetnických konfliktů.*“ (Vegrichtová 2017, s. 294)

s ideológiou ultrapravicových skupín, sa podľa nich často ukrývajú sionistické sprisahania. Samostatnou kategóriou je odsudzovanie kriminality, drogovej závislosti a dbanie na morálne, tradičné kresťanské hodnoty a tradičnú rodinu². S tým je úzko spojená kritika úpadku morálky či kritika homosexuálnych komunit. (Vegrichtová 2017, s. 303) Mobilizácia členov a potenciálnych stúpenčov prebieha v značnej miere aj prostredníctvom sociálnych médií. Významnou verejnou aktivitou extrémistických skupín, vďaka ktorým sa dostávajú do verejného povedomia, sú však demonštrácie, zhromaždenia, sprievody či verejné mítingy. (Vegrichtová 2017, s. 271–276) Ide o snahu zviditeľniť sa medzi občanmi a rozširovať svoje postoje ďalej. Nadobúdajú tak možnosť priamo oslovovať osoby, ktoré sympatizujú s ich názormi a ideológiou a sú teda potenciálnymi stúpencami, či v prípade strany ĽSNS potenciálnymi voličmi a členmi. *„Akce slouží tedy i jako prostředek náborování (rekrutace) neboli způsob rozšiřování členské základny. V průběhu těchto akcí jsou rozšiřovány a distribuovány různé propagační předměty a materiály. Pozvánky na tyto akce jsou zpravidla umístěny na webových stránkách extrémistických skupin, případně se členové svolávají prostřednictvím sociálních sítí.“* (Vegrichtová 2017, s. 271) V prípade potlačania demonštrácií a verejných vystúpení extrémistov bezpečnostnými zložkami, keď ich rétorika a správanie porušujú zákon, majú tendenciu argumentovať vo svoj prospech najmä skorumpovanosťou polície, nefunkčnosťou systému, či zaujatosťou, kvôli ktorým nemôžu slobodne hlásať pravdu. Častým obranným argumentom na obhájenie svojho vystupovania, ktoré mnohokrát znevažuje ľudské práva určitých skupín alebo šíri nenávisť voči menšinám a pod., je taktiež tvrdenie, že zásahy protiextrémistických bezpečnostných zložiek sú neoprávnené, ide o policajnú brutalitu a obmedzovanie slobody slova a prejavu.

1.4.1 Krajná pravica na Slovensku

O krajnej pravici na Slovensku je možné stručne povedať to, že nejde o homogénny celok, ktorý by zastrešoval všetkých, rovnako ideologicky orientovaných členov ultrapravice. Práve naopak, na Slovensku existuje síce viacero subjektov, ktoré je možné zaradiť do najkrajnejšej oblasti pravicového spektra, no ich ideológia, program, či organizácia ich navzájom odlišujú. Tieto subjekty sa od seba často verejne dištancujú a väčšinou si neželajú byť vzájomne spájané. Existuje však spoločný prvok, ktorý tieto skupiny nutne spája, a tým

² Vnímanú výhradne ako zväzok muža a ženy.

je *radikálny nacionalizmus*. (Kluknavská 2012, s. 2) Ich spoločným znakom je tiež venovanie sa otázke etnických menšín, akou je na Slovensku napríklad rómska či maďarská menšina, a s tým je spojený problém rasizmu, xenofóbie, anticigánizmu a antisemitizmu. V dnešnej dobe možno vďaka existujúcej migračnej kríze pridať taktiež vyhranenosť voči migrantom. V roku 2012 na Slovensku existovali na krajne pravicovej scéne jednak politické strany, ako aj krajne pravicovo orientované zoskupenia, ako napríklad *Slovenské hnutie obrody*, *Slovenská pospolitosť*, *Nové slobodné Slovensko*, *Národný odpor* alebo neonacistické združenie *Blood and Honour*, ako uvádza Kluknavská. (Kluknavská 2012, s. 2) Najvýznamnejšie pravicové a nacionalisticky orientované politické strany, ktoré boli v posledných rokoch hlavnými predstaviteľkami krajnej pravice na slovenskej politickej scéne, a ktoré sa súčasne zapojili do „veľkej“ politiky, boli Slovenská národná strana³ a už spomínaná ĽSNS. Obe strany sa zúčastnili predčasných parlamentných volieb v marci roku 2012.

³ Slovenská národná strana (skratka SNS) bola zaregistrovaná na Ministerstve vnútra SR dňa 7. 3. 1990. Dnes sa sama označuje za národne orientovanú, konzervatívnu, stredo-pravú politickú stranu, opierajúcu sa o základné hodnoty – národné, kresťanské a sociálne. (SNS 2017)

2 Kotleba – ĽSNS

Politická strana Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko (ďalej len ĽSNS)⁴ je subjekt, ktorý v súčasnosti⁵ aktívne pôsobí na slovenskej politickej scéne. Predsedom poslaneckého klubu je Marián Kotleba a podpredsedom Martin Beluský. (Národná rada SR 2019) Strana sa považuje za nositeľku *národného, kresťanského a sociálneho* princípu. Vďaka prekvapujúcemu úspechu v parlamentných voľbách v roku 2016 sú dnes členmi parlamentu v postavení opozície spolu s poslaneckými klubmi Sloboda a Solidarita (SaS), OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OĽaNO), SME RODINA – Boris Kollár a ďalšími poslancami, ktorí nie sú členmi poslaneckých klubov. Koaličnú zostavu tvoria SMER-SD, ktorá vo voľbách získala najvyšší počet hlasov a ktorej lídrom je bývalý premiér Slovenskej republiky Róbert Fico, ďalej Slovenská národná strana (SNS) a MOST-HÍD. Strana ĽSNS vďaka hlasom získanými vo voľbách obsadila 14 poslaneckých kresiel v parlamente. V súčasnosti má však strana zastúpenie v parlamente – v Národnej rade Slovenskej republiky (ďalej len NR SR) – v počte 13 mandátov, keďže jeden z členov strany Juraj Kolesár sa svojho mandátu vzdal. Podpredsedom Beluským bol tento krok odôvodnený tým, že poslanec Kolesár odišiel pre jeho pasívnosť a malý prínos pre parlamentný klub. (SITA 2018) ĽSNS, ktorá vďaka trinástim kreslám v parlamente participuje na parlamentnej politike a na chode štátu, má za sebou pestrú históriu, pričom obdobie jej vzniku a formovania sprevádzali rôzne kontroverzné udalosti, vďaka ktorým sa strana a jej členovia zapísali v povedomí najmä v spojitosti s extrémizmom, nacionalizmom či fašizmom a radikálnymi názormi v rôznych oblastiach, čo si ďalej priblížime v nasledujúcich kapitolách o vzniku a vývoji strany ĽSNS. V súvislosti s touto stranou sa často skloňuje práve pojem krajne pravicových strán či pravicového extrémizmu a ich vplyvu na chod demokratického a právneho štátu. To ako sa strana sama otvorene prezentuje, či už verejne alebo na internetových stránkach – ako strana ktorá chce vybudovať národný štát, v ktorom budú Slováci pánmi a nie otrokmi v službách cudzincov, príst'ahovalcov a národnostných

⁴ Oficiálna registrovaná skratka strany je ĽS Naše Slovensko.

⁵ Informácia aktuálna k januáru 2019.

menšín – či fakt, že sa považujú za nasledovníkov Jozefa Tisa⁶, Andreja Hlinku či Ľudovíta Štúra⁷ (Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko 2016), vypovedá mnoho o ich politickom, názorovom a hodnotovom nastavení. Strana o sebe konštatuje na svojich webových stránkach napríklad aj to, že je „*jediná a skutočná opozícia voči skorumpovanému a zločineckému „demokratickému“ systému a súčasným parlamentným stranám, ktoré všetky viac či menej rozkradli, zradili a zapredali našu vlasť aj národ.*“ (Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko 2016)

2.1.1 Vzor HSĽS

Vzor, ktorý má ĽSNS v osobnosti Jozefa Tisa, či súvislosť s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou (HSĽS), Hlinkovou gardou (HG) a Slovenským štátom sú považované za kontroverzné, napríklad kvôli faktom, ktoré sú o operovaní polovojenského zoskupenia HG na slovenskom území známe. Konkrétnym príkladom môže byť fakt, že členovia HG (neskôr aj členovia novozaložených Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy, ktorých vznik bol reakciou na vypuknuté Slovenské národné povstanie) sa v čase vypuknutia povstania na Slovensku v roku 1944 podieľali na potláčaní povstania. Ako v tomto čase, tak aj do roku 1944 sa podieľali na deportáciách a vyvražďovaní židovského obyvateľstva a tiež partizánov, ktorí bojovali proti nemeckej okupácii. V tomto čase bolo Slovensko síce samostatné, keďže autonómne Slovensko bolo jednou z hlavných mät HSĽS, ale zostávalo pod satelitnou kontrolou Nemecka, a následne v rokoch 1944-45 bolo pod Nemeckou okupáciou. (Hruboň 2015, s. 25) Ako konkrétne uvádza historik Hruboň: „*Nemci plánovali HG využiť pri implementovaní nacistickej Slowakei-Politik vo svojej krátkodobej a aspoň v náznakoch i v dlhodobej koncepcii satelitnej kontroly.*“ (Hruboň 2015, s. 25) Čo sa týka HSĽS ako takej, tak aj ona prirodzene prechádzala vývojom ako u politických strán možno bežne pozorovať a k potlačeniu demokratického pluralitného systému došlo až pod vedením Jozefa Tisa. Ako už bolo spomenuté, hlavným cieľom bola autonómia slovenského národa, čo je pravdepodobne jeden z možných dôvodov, pre ktorý Marián Kotleba sympatizuje s touto stranou. Celá problematika obdobia Slovenského štátu je však veľmi rozsiahla a súvislosti komplikované, a keďže nie sú cieľom tejto práce, nebudeme sa im už ďalej

⁶ Bol prezidentom Slovenského štátu 1939-1945.

hlbšie venovať. Pre výskum strany LSNS bolo však podstatné veľmi skratkovito tieto skutočnosti pripomenúť, pretože strana čerpala v minulosti vzory práve v tomto období našich dejín. Treba si preto uvedomiť, že celé obdobie Slovenského štátu a pôsobenia HG v rokoch 1938-1945 je vnímané mnohými odborníkmi ako rozporuplné a nejednoznačné obdobie slovenských dejín. (Sokolovič 2009a) Tieto súvislosti sú dôležité najmä z toho dôvodu, aby bolo objasnené, aké vzory si v histórii Slovenska strana LSNS zvolila, pretože ich myšlienky a hodnoty stranu sprevádzajú aj v jej súčasnom pôsobení a sú nimi ďalej reflektované aj dnes.

3 Vznik strany ĽSNS

Vznik Ľudovej strany Naše Slovensko sa uskutočnil v roku 2009, kedy sa strana aktivizovala, a následne v roku 2010 oficiálne začala svoju činnosť. Jej vzniku však predchádzali ďalšie dôležité udalosti a súvislosti, ktorých priblížením prispejeme k celkovej charakteristike strany. Predstavenie predchádzajúcej činnosti je podstatné pre celkovú charakteristiku strany, pretože ide o objasnenie jej pôvodu a personálneho pôvodu niektorých jej súčasných členov.

3.1 Slovenská pospolitosť

ĽSNS nadviazala na existujúce extrémistické krajne pravicové občianske združenie *Slovenská pospolitosť* (ďalej len SP), zaregistrované v roku 1995. Už v 90. rokoch minulého storočia sa vyformovala SP a postupne sa začala dostávať do popredia všetkých ostatných pravicovo orientovaných extrémistických hnutí na Slovensku (Skinheads, neonacistických skupín atď.). Predsedom SP bol Marián Kotleba (dnešný predseda strany ĽSNS), ktorý bol ostatnými členmi titulovaný ako „*Vodca*“. (Klukkanavská 2012) Pôsoobil v hnutí od roku 2003. Jeho *Pobočníkom* bol Ján Kopúnek. Ďalšie tváre SP boli Ivan Sýkora a Michal Laššák. Spočiatku sa vedenie združenia držalo v anonymite, od roku 2003 sa však začali verejne prezentovať, čo možno považovať za krok, ktorým chceli dosiahnuť väčšiu mediálnu pozornosť a pozornosť občanov. V tom čase sa ich pôsobenie stalo aktívnejšie. „*Slovenskú pospolitosť zapísalo ministerstvo vnútra ako občianske združenie 9. mája 1995. [...] Prvé roky bola málo známa a prakticky mimo záujmu médií, išlo však o jasne antisemitskú organizáciu, ktorá videla židovské sprisahanie za všetkým, čo sa vo svete dialo.*“ (Vražda 2017, s. 13) Ako ďalej uvádza Daniel Vražda, združenie sa na svojom zhromaždení v roku 1996 definovalo ako skupina Slovákov, ktorým ide o slovanské tradície a históriu, chcú upevňovať morálne a kultúrne hodnoty Slovákov ako samostatného národa. Tiež skloňovali poslanie Slovanov v priestore strednej Európy. Spočiatku boli všetky snahy hnutia nasmerované hlavne na prívržencov a členov, no od roku 2003 sa začali aktívne usilovať o vstup do politickej súťaže. Už v tom čase bolo možné sledovať smerovanie k potenciálnemu založeniu politickej strany, ktorá by im mohla umožniť vstup do veľkej politiky. Mikušovič rozdeľuje pôsobenie združenia na dve fázy, a síce prvú fázu – *tichú* do roku 2003, a druhú fázu – *zvučnú* od roku 2003 až do konca roka 2005, v ktorom prebehlo

niekoľko verejných vystúpení strany spojených aj so zásahmi polície. (Mikušovič 2007, s. 3) Neskôršie sa zúčastňovali rôznych verejných protestov, ktoré reagovali napríklad na problematiku samostatnosti Kosova v čase, keď prebiehali v Juhoslávii boje o toto územie (v roku 1999) a boli sprevádzané aj účasťou NATO. (Vražda 2017, s. 13) „*Nechali vytlačiť letáky so sloganmi ako – Bomby USA vyhladzujú Slovanov z Európy – Srbi sú dnes prví, kto bude ďalší? Napísali juhoslovanskému veľvyslancovi v Bratislave list, kde Kosovo prirovnali k južnému Slovensku. Z riadkov tohto listu je zrejmé, že aj vojnu v Juhoslávii chápali ako konflikt vyvolaný sionistami.*“ (Vražda 2017, s. 13,14) Za týmito krokmi bolo možné vidieť odmietanie severoatlantickej aliancie NATO ako aj západnej politiky a USA. Trvali na vystúpení Slovenska z medzinárodných zmlúv. V ich prejavoch často zaznievali názory, ktoré hodnotili západnú politiku a medzinárodné zmluvy všeobecne ako sionistické sprisahanie. Ostro kritizovali Európsku úniu a vstup Slovenska do EÚ. Tieto názory rozširovali verejne na zhromaždeniach ale aj prostredníctvom svojich webových stránok a mesačníka *Hlas národnej stráže*. Mikušovič opisuje činnosť združenia ako extrémistickú. (Mikušovič 2007) Prezentovali sa na verejných zhromaždeniach oblečení do rovnošaty Hlinkovej gardy pôsobiacej na Slovensku v rokoch 1938-1945, ktorú od originálnych odevov odlišovala iba farba⁸. Ich program mal xenofóbne a antisemitské znaky. Mikušovič vysvetľuje, že u tejto skupiny preto nastala nutnosť zmeniť rétoriku a verejné vyjadrovanie antisemitských či rasistických názorov museli obmedziť, respektíve boli nahradené a skryté za *snahu brániť sa proti utláčaniu Rómami*. (Mikušovič 2007, in Kluknavská 2012) Ak chceli pôsobiť vo vyššej politike, poprípade mali ambície vytvoriť politickú stranu, bolo by pre nich nutnosťou konať v súlade s ústavou a zákonmi a extrémistickými tendenciami by sa ako politická strana sami zdiskreditovali.

3.2 Slovenská pospolitosť – Národná strana

Marian Kotleba predstavil členom SP svoj plán založiť politickú stranu v roku 2004. V decembri toho istého roku podali žiadosť na MV SR. Politická strana *Slovenská pospolitosť – Národná strana*, ďalej iba SP-NS, bola ministerstvom zaregistrovaná 31. januára 2005. (Kluknavska 2012, Vražda 2017) Prvá politická strana založená

⁸ Originálna rovnošata Hlinkovej gardy bola čiernej farby, odev SP mal farbu tmavomodrú.

Marianom Kotlebom takpovediac vyrástla zo základov občianskeho združenia SP, ktoré už toho času malo svoju základňu rozšírenú do viacerých slovenských miest (v Bratislave, Holíči, Hlohovci, Partizánskom, Piešťanoch, Prešove, Rožňave, Ružomberku a Trnave). Môžeme teda SP považovať za predchodkyňu SP-NS a obe boli takpovediac poľom pôsobenia Mariana Kotlebu, ktorého smerovanie objasnia nasledujúce kapitoly.

„V pomerne podrobne rozpracovaných stanovách mali zakotvené nielen uniformy či znak, ale aj hymnu (prvú časť piesne Hej Slováci), pozdrav (Verní sebe – svorne napred) a štruktúru – miestne organizácie viedol staršina, podstaršina a hospodár, na čele stál vodca s dvomi pobočníkmi.“ (Vražda 2017, s. 23) Štruktúra strany a jej stanovy bolo možné považovať za naozaj prepracované. Odôvodnenie vzniku strany vysvetlil Marian Kotleba, vtedajší „Vodca“ strany, ako nutný následok toho že *„v súčasnosti všetky politické strany, či už národné, alebo nie, podľahli sionistickému tlaku. My nechceme upravovať súčasný politický systém, ale od základov ho zmeniť.“* (Hlas národnej stráže 2005 in Vražda D. 2017, s.23)

Program SP-NS

Počas svojho pôsobenia strana predstavila svoj program s názvom *Ľudový program*. (SP-NS 2005) V Ľudovom programe figuroval napríklad cieľ dosiahnuť stavovský štát, v ktorom by boli občania rozdelení do jednotlivých stavov podľa povolania, ktoré vykonávajú, pričom posledným desiatym stavom by boli národnostné menšiny. Jednotlivé stavy by mali pomerné zastúpenie v Slovenskej národnej rade (parlamente). Pri národnostných menšinách by sa však prihliadalo na zastúpenie Slovákov v ich materskom štáte a iba na základe toho by mohli získať miesta v parlamente. V programe figurovalo zrušenie financovania politických strán štátom, namiesto toho by členovia prispievali na fungovanie strán zo svojej mzdy. Ďalej program obsahoval nasledujúce body: *„Národný princíp, Kresťanský princíp, Sociálny princíp, Obrana Slovenska, Vytváranie Európy na princípe národných a kresťanských štátov a úzka spolupráca so slovanskými štátmi, Vystúpenie SR z MMF a ostatných organizácií, ktoré ničia slovenský národ a slovenský štát, Usilovanie sa o hospodársky rozvoj a blahobyt slovenského národa, Podporovanie bytovej politiky ako jedného zo základných predpokladov tradičnej slovenskej rodiny, Podporovanie tradičnej slovenskej rodiny a zastavenie sociálnej pomoci pre príživníkov, Vrátenie rozkradnutého majetku do rúk*

slovenského národa, Rehabilitácia prezidenta Dr. Jozefa Tisa a vyhlásenie dňa vzniku prvej Slovenskej republiky za štátny sviatok, Azylová a prisťahovalecká politika SP-NS“, (SP-NS 2005) a ďalšie. Jedným z cieľov v rámci azylovej politiky bolo zavedenie vízovej povinnosti pre vybranú skupinu štátov – konkrétne pre občanov z afrických a ázijských štátov, Izraela, USA a Maďarska. Tento bod sľuboval ochranu Slovákov, a povolenie na pobyt by bolo udeľované iba občanom, ktorí by vedeli doložiť pozvanie na SR. Z jednotlivých bodov programu je jasne cítiť negatívny postoj strany ako proti cudzincom, tak proti židom. Celý program je doplnený citátmi od Jozefa Tisa, Alexandra Macha, Ľudovíta Štúra, Andreja Hlinku či Vajanského. *„Negatívne hospodárenie židov javí sa u nás najcitelnejšie v národnohospodárskom a spoločenskom ohľade; len na tieto dve veci vzťahuje sa u nás židovská otázka, ktorá z roka na rok stáva sa aktuálnejšou.“* (Vajanský in SP-NS 2005)

Verejná činnosť

Pôsobenie SP-NS sprevádzalo mnoho kontroverzných udalostí. Aj vďaka nim sa táto strana dostávala stále viac do povedomia ľudí, no vzbudila pozornosť aj u štátnych orgánov. Snažila sa zviditeľniť napríklad vďaka zúčastňovaniu sa na zhromaždeniach a spomienkových stretnutiach, ktoré mali národný charakter. Išlo o rôzne verejné udalosti, organizované napríklad za účelom oslavy dôležitého výročia či pripomienky historickej udalosti slovenských dejín. Prívržencov strany pribudlo, no s tým vzniklo aj znepokojenie na strane polície, keďže „Vodca“ spolu s ďalšími členmi využívali tieto zhromaždenia napríklad aj na šírenie svojej kampane, rôznych letákov a prospektov, ktoré mali antisemitský a xenofóbny obsah, obsahovali rôzne dezinformácie, ostrú kritiku rómskej menšiny na Slovensku, islamského náboženstva či NATO a Európskej únie. Jednou z takýchto udalostí, na ktorej sa verejne zúčastnilo okolo 200 členov a prívržencov strany SP-NS, bolo výročie narodenia Ľudovíta Štúra v Modre dňa 29. októbra 2005. Pôvodne sa mali prísť pokloniť k hrobu Štúra a zhromaždiť sa pri jeho pamätníku. Následne však členovia začali rozdávať ľuďom letáky, ktoré podľa slov hovorkyne Krajského riaditeľstva Policajného zboru SR Silvie Mihálikovej obsahovali program SP, ktorý zahŕňal prvky potlačania práv a slobôd občanov. *„Konkrétne malo ísť o šírenie antisemitských a xenofóbnych nálad, otvorené odmietanie režimu parlamentnej demokracie a spochybňovanie základných ústavných práv určitých skupín obyvateľov. To bol dôvod na*

rozpustenie zhromaždenia.“ (TASR 2005a) Jedným z ďalších verejných prejavov bol aj takzvaný fakľový pochod, ktorý organizovala strana, napríklad na námestí vo Zvolene 28. augusta 2005. Verejnosť o tejto udalosti informovala tlač. Reakciou na fakľový pochod bola demonštrácia odporcov SP-NS, skupiny občianskych aktivistov, ktorí sa v tom istom čase zhromaždili na námestí s transparentmi, ktoré znázorňovali odmietanie nacizmu, fašizmu a tým vyjadrovali svoj nesúhlas s hlásaním nenávisti. Počas zhromaždenia vo Zvolene členovia Pospolitosti prezentovali svoj názor na Slovenské národné povstanie: *„Slovenské národné povstanie (SNP) bolo boľševickým pučom proti slovenskej samostatnosti a jeho začiatok by mal byť dňom národného smútku.*“ (TASR 2005b) Tieto akcie neunikli pozornosti polície a boli dlhodobo sledované. Počas verejných stretnutí strany došlo viackrát k stretom s políciou, pri ktorých boli krátko zadržaní niektorí členovia, dokonca aj „Vodca“. Jedným z takýchto stretnutí bolo práve zhromaždenie na výročí v Modre, ktoré bolo následne rozohnané členmi polície. Všetky tieto kroky spoločne viedli k tomu, že dňa 31. 12. 2005 bol podaný návrh na rozpustenie strany SP-NS.

3.2.1 Rozpustenie strany SP-NS

Strana bola rozpustená rozhodnutím Najvyššieho súdu Slovenskej Republiky (ďalej iba NS SR) dňa 1. 3. 2006. (Rozsudok NS SR o rozpustení SP-NS 2006) V rozhodnutí NS SR sa uvádza, že generálny prokurátor má podľa zákona o politických stranách a politických hnutiach oprávnenie len na základe svojho vlastného uváženia podať návrh na jej rozpustenie v prípade, ak strana koná v rozpore s Ústavou, zákonmi alebo medzinárodnými zmluvami. Celú problematiku upravuje zákon o politických stranách a politických hnutiach (konkrétne §2 zákona č. 85/2005 Z. z.). V tomto paragrafe sa uvádza, že strana *nesmie svojimi stanovami, svojim programom alebo svojou činnosťou porušovať Ústavu SR, ústavné zákony, zákony a medzinárodné zmluvy.* Politická strana SP-NS argumentovala na svoju obranu tak, že obvinenie zo strany generálneho prokurátora nebolo oprávnené a to z toho dôvodu, že strana bola riadne zaregistrovaná na MV SR. Domnievali sa, že keďže táto registrácia prebehla v poriadku a nebola nájdená žiadna rozporupnosť medzi ich stanovami a Ústavou či zákonmi, nemôže im byť už vytknutá protiústavnosť. V procese registrácie strán a občianskych hnutí na MV SR totiž dochádza k preverovaniu, strana predkladá svoje stanovy, ktorých súčasťou sú aj programové ciele konkrétnej strany či hnutia. NS SR však

v rozsudku uvádza, že zo zákona nevyplýva vôbec nič, čo by generálneho prokurátora obmedzovalo v tom, aby na základe iba svojho vlastného rozhodnutia a zváženia podal návrh na rozpustenie strany, čiže na tento argument súd neprihliadol. Ak je prokurátor presvedčený o tom, že existuje nejaké porušenie Ústavy zo strany politickej strany, môže takto konať, a tiež to nijako nesúvisí s okolnosťami, ktoré boli pri registrowaní strany. Argument SP-NS o platnej registrácii na MV SR teda na ich obhajobu nebol dostačujúci. Konkrétnymi dôvodmi rozpustenia strany bolo napríklad to, že SP-NS v piatom bode svojho programu uvádzala ako jeden zo svojich cieľov dosiahnutie stavovského štátu. Táto skutočnosť bola veľkým problémom a bola absolútne neprijateľná, keďže na Slovensku funguje parlamentná demokracia, čo je pevne zakotvené v Ústave Slovenskej republiky. Možno povedať, že týmto bodom programu sa strana sama najviac zdiskreditovala.

3.3 Ľudová strana Naše Slovensko

Občianske združenie *Slovenská pospolitost'* (SP) a naň nadväzujúca strana *Slovenská pospolitost' – Národná strana* (SP-NS) na slovenskej scéne najviac zarezonovali spomedzi všetkých krajne pravicových subjektov, a vyformovala sa z nich dnešná v parlamente pôsobiaca strana Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS). Obe predchodkyne strany ĽSNS je možné považovať za pravicovo extrémistické, napríklad pre ich negatívne postoje voči súčasnej parlamentnej demokracii na Slovensku, sympatiám k stavovskému zriadeniu, taktiež vďaka kritike inštitúcií ústavného štátu a medzinárodných organizácií, Európskej únie, Severoatlantickej spoločnosti a podobne. (Mikušovič, 2007) V medziobdobí, v ktorom bola SP-NS zrušená, bol Kotleba spolu s členmi SP aktívny na verejných zhromaždeniach, najčastejšie s národnou alebo protirómskou tematikou. Česká *Dělnická strana* na čele s Tomášom Vandasom sa mohla stať Kotlebovi potenciálnou inšpiráciou, v ktorej čerpal námety v spomínaných oblastiach do svojho ďalšieho politického smerovania, svojho programu a ďalšej kampane. (Vražda 2017, s. 49) Daniel Vražda vysvetľuje, ako Kotleba smeroval k založeniu svojej súčasnej strany ĽSNS, postupne menil nielen svoje oblečenie (gardistickú uniformu), ale najmä začal umiernovať svoj slovník a takpovediac zľudovel, teda priblížil sa obyčajným ľuďom, v ich „všednosti“ a každodenných problémoch. Po vzore Dělnické strany, ktorá bola toho času aktívna v „ochrane“ českých občanov pred Rómami, začal rozprávať o problémoch, ktoré isté

skupiny obyvateľov na Slovensku považovali za pálčivé – problém nezamestnanosti, nízkych plátov, či problematika spojená s rómskymi občanmi Slovenska. Na Slovensku sa odohralo niekoľko incidentov – trestných činov, v ktorých boli dvaja ľudia napadnutí členmi rómskeho etnika. V jednom z prípadov bola zavraždená predavačka večierky a v druhom prípade bol napadnutý a zranený senior. Niektorí občania Slovenska skutočne pociťovali ohrozenie rómskou menšinou a kritizovali, že predstavitelia štátu ich situáciu neriešia, a dlhodobo zanedbávajú problematiku integrácie rómskeho obyvateľstva. Na základe tejto negatívnej skúsenosti sa v atmosfére strachu formovalo určité paušalizované kritické hodnotenie všetkých Rómov. Prívrženci SP spolu s Mariánom Kotlebom iniciovali v reakcii na tieto udalosti verejné protestné zhromaždenie aj v obci, kde sa odohrali spomínané trestné činy, a v oblastiach, kde občania najviac pociťovali podobné problémy, a teda uvítali spolupatričnosť a pochopenie zo strany ĽSNS. Tieto dva vyššie uvedené prípady trestných činov sa stali stredobodom Kotlebových prejavov, a udával ich ako príklad toho, že sa musí vyriešiť „cigánska otázka“ na Slovensku. V tomto duchu ochrany Slovenska pred „cigánskym terorom“ vznikla v spolupráci Kotlebu a niektorých členov SP ich v poradí druhá politická strana – *Ludová strana Naše Slovensko*, a to konkrétne prebráním a premenovaním už registrovanej *Strany priateľov vína*, ktorá existovala už od roku 2000⁹. Strana priateľov vína dostala spočiatku meno *Ludová strana sociálnej solidarity*, no neskôr bola premenovaná, a začala niesť názov pod ktorým stranu poznáme dnes, teda *Ludová strana Naše Slovensko*. V roku 2015 do názvu pribudlo ešte meno lídra, a takýto názov nesie dodnes – *Kotleba – Ludová strana Naše Slovensko*. (Register politických strán a politických hnutí 2019)

Organizačná štruktúra strany

Hlavou strany je už spomínaný predseda a líder Marian Kotleba, podpredsedovia strany sú v súčasnosti Milan Uhrík, Martin Beluský, Dušan Kričko a tajomníkom je Rastislav Schlosár. Strana ĽSNS má rozdelenú svoju činnosť aj na regionálnej úrovni a pre jednotlivé väčšie celky Slovenska pridelených konkrétnych zodpovedných zástupcov. Ide o nasledovné

⁹ Strana priateľov vína bola registrovaná na MV SR v roku 2000 skupinou okolo Milana Fogaša a jej založenie bolo pravdepodobne možné považovať za recesiú. (Krpelan 2001) Premenenie tejto už existujúcej strany však bolo jednoduchšou cestou pre ĽSNS, a vyhli sa tak povinnosti získať potrebných 10 000 podpisov od občanov potrebných na platnú registráciu na MV SR.

celky: Severoslovenský, Západoslovenský, Stredoslovenský, Východoslovenský a Bratislavský krajský klub. Každý krajský klub má svojho krajského predsedu a tieto kluby majú ďalej svojich oblastných predsedov pre jednotlivé okresy. Sídлом strany je Banská Bystrica. Okrem hlavného sídla strany ĽSNS postupne zriadila stranícke kancelárie v niekoľkých ďalších väčších krajských mestách – v Košiciach, Nitre, Prešove, Trnave a v Žiline.

Charakteristické znaky strany ĽSNS

Strana Kotleba – ĽSNS, ako to prezrádza aj jej názov, je založená na výraznej osobe lídra strany, Mariana Kotlebu. Je tu možné vidieť analógiu s minulými subjektmi, ktoré strane predchádzali za čias, v ktorých sa Kotleba nechal titulovať ako „Vodca“, tak aj istá zhoda s HSĽS, kde bol tiež kladený dôraz na podobnú vnútrostranícku hierarchiu. Osoba lídra je výraznou osobnosťou, ktorá reprezentuje stranu, a je takpovediac jej hlavnou tvárou, a on sám zosobňuje všetky ideológie strany vo svojej osobe. Je taktiež najviac viditeľný v médiách, čím sa potvrdzuje, že sa stal akýmsi symbolom všetkých stúpcov strany ĽSNS, ich politiky a ideológie. Stúpenci strany bývajú nazývaní aj „kotlebovci“. Typickým znakom je zelená farba, ktorá figuruje na programe, internetových stránkach, na billboardoch. Členov strany, stúpcov a verných sympatizantov je možné vidieť práve v rovnakých zelených straníckych tričkách so znakom dvojkriža. Dvojkriž figurujúci v znaku strany v minulosti vyvolával diskusie a kritiku, práve z dôvodu zhodnosti s rovnoramenným krížom, ktorý nosili v znaku členovia HG. Strana zmenila tvar kríža v roku 2018, k čomu sa poslanec Uhrík vyjadril nasledovne: *"Urobili sme to pre to, aby sme sa jednoznačne dištancovali od všetkých spojení s fašizmom, nacizmom a kadejakými podobnými 'izmami', pretože často táto nálepka jednoducho prekričí všetky možné dobré nápady, ktoré máme."* (TASR 2018) Na základe tohto vyjadrenia a ďalších jemu podobných môžeme konštatovať, že sa strana v posledných rokoch pôsobenia usiluje verejne dištancovať od akýchkoľvek spojení s fašizmom. Napriek tomu tieto snahy nemožno považovať za úspešné, pretože stranu sprevádzajú počas celého pôsobenia situácie, ktoré bývajú najmä prostredníctvom médií s fašizmom spájané. Diskutovaný a kontroverzný bol okrem iného aj stranícky pozdrav „Na stráž!“, ktorý bol v minulosti používaný napríklad príslušníkmi HG (Sokolovič 2009b, s. 277), a niektorí členovia ĽSNS boli aj práve

v súvislosti s jeho používaním vyšetrovaní z podozrenia zo šírenia extrémizmu. V tomto čase je obvinený ďalší člen ĽSNS – oblasťný predseda Grňo – zo šírenia extrémizmu, práve na základe používania spomínaného pozdravu. (Struhárik 2019a) Otázky vyvoláva tiež číselná symbolika, na základe ktorej čelila strana obvineniam z propagácie nacizmu prostredníctvom číselných nacistických odkazov, keď darovali peňažný dar v hodnote 1488 Eur. (Benčík 2017)

4 Základné piliere a programové ciele ĽSNS

Čo sa týka ideológie strany, na oficiálnych internetových stránkach strany sú uvedené tri základné kamene celého pôsobenia a fungovania ĽSNS, a to: *národný, kresťanský a sociálny princíp*. (Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko 2016) Taktiež je dostupný zoznam desiatich bodov, ktoré sa nazývajú *Desatoro Ľudovej strany Naše Slovensko na odstránenie následkov zločinov spáchaných politikmi po novembri 1989 a nastolenie sociálnej spravodlivosti*, a slúžia tiež ako jeden z oporných bodov ich programu. Na vyššie spomínaných princípoch je vystavaná programatika strany. Bližšie sa pozrieme najmä na tri základné piliere a na to, ako sú stranou ĽSNS prenášané do ich programu, a následne uvádzané do praxe akou je aj legislatívna činnosť v parlamente či verejné vystupovanie. Spomenuté ciele a body programu stručne porovnáme s programom strany SP-NS, ktorej činnosť bola zakázaná NS SR.

4.1 Národný princíp

Strana ĽSNS vidí ideál v budovaní štátu, ktorý bude „*národný tak, aby bol Slovák na Slovensku pánom a nie otrokom v službách cudzincov, prisťahovalcov a národnostných menšín*.“ (Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko 2016) S ochranou národa a ideálom národného štátu sa spája nacionalizmus (ktorý už je popísaný v rovnomennej kapitole) spolu s problémom prijímania etnických menšín a prisťahovalcov. Taktiež hrozí nebezpečenstvo prerastania do rasovej neznášanlivosti. Ochrana „*slušných Slovákov*“ a Slovákov ako národa je reflektovaná stranou prostredníctvom vyhranených názorov na migračnú politiku (a európsku migračnú politiku), ktorá by umožňovala príchod do Európy a na Slovensko občanom mimoeurópskych krajín. V tejto oblasti je strana ĽSNS veľkým kritikom politiky Nemecka, konkrétne Angely Merkel, a migračnej politiky. Ich postoj vyjadril napríklad aj poslanec Milan Uhrík v politickej relácii slovami:¹⁰ „*Angela Merkelová je človek, ktorý zaplavil Európu migrantami, človek, ktorý sem pozval imigrantov, a teraz nás pozýva, aby sme sa spolu podieľali na riešení tejto krízy [...] Je to bosorka, ktorá pochovala Európu*.“

¹⁰ Jednalo sa o reakciu na návštevu A.Merkelovej na Slovensku (február 2019), pri príležitosti ktorej, okrem iného, rokovala s priemerom Pellegrinim o migračnej politike, a padol návrh na spoločný projekt Nemecka a V4, ktorý by podporil krajiny severnej Afriky – konkrétne Maroko. Tento projekt by sa mal zameriavať na riešenie vonkajších príčin migrácie.

(Milan Uhrík v O5minút12 2019) V tom istom príspevku Uhrík za ĽSNS vyjadril, že ich prístup voči zriaďovaniu finančných fondov na riešenie vonkajších príčin migrácie je absolútne negatívny, a ponúkol riešenie investovať tieto peniaze na ochranu jednak vonkajších európskych hraníc, ako aj slovenských národných hraníc pred nelegálnym vstupom imigrantov na slovenské územie. Podobný programový bod mala aj strana SP-NS, ktorý konkrétne pojednával o azylovej politike a ochrane slovenských hraníc pred nepovoleným vstupom prisťahovalcov a imigrantov. (SP-NS, 2005) Rovnako ako to bolo aj v minulosti, strana naďalej zaujíma odmietavý postoj voči Európskej únii, je skeptická voči medzinárodným dohodám a zmluvám, a taktiež stále udržiava svoj negatívny postoj voči NATO. Na ich stránkach neustále vyzývajú svojich sympatizantov k možnosti podpísať petíciu pre výstup z EU a NATO. V programových cieľoch figuruje aj znovuzavedenie slovenskej koruny a navrátenie suverenity Slovenska, a deviaty bod programu nesie názov: „*SLOVENSKO POSTAVÍME NAD DIKTÁT BRUSELU!*“ (ĽSNS 2016) Prostriedkom na ochranu Slovenska by malo byť zriadenie oddielov domobrany, rovnako ako v programe bývalej SP-NS, a obnovenie vojenskej služby.

4.2 Kresťanský princíp

ĽSNS má vo svojich cieľoch vybudovanie štátu ktorý okrem iného bude: „*kresťanský a mravne zachovalý tak, aby sa v ňom uplatňovali tradičné kresťanské hodnoty a nie západný liberalizmus presadzujúci ateizmus, materializmus, konzum, nebezpečné sekty a sexuálne úchylky.*“ (Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko 2016) Bojovanie za tradičné kresťanské hodnoty sa v posledných rokoch pôsobenia strany odvíja hlavne od otázok tradičnej rodiny ako zväzku muža a ženy, registrovaných zväzkov homosexuálov, adopcie detí homosexuálnymi párami a zákonom o ochrane života, resp. zákonom upravujúcim interrupcie. Skrývanie sa za tradičné kresťanské hodnoty je možné vnímať ako populistický počin, ktorým ale kandidáti dokážu získavať na svoju stranu kresťanských voličov. Tento postup sa ukázal funkčný aj prípade prezidentských volieb v tomto roku 2019, kde vystupovali do popredia najmä otázky ohľadne tradičnej rodiny, a v súvislosti s tým práve názory prezidentských kandidátov na registrované partnerstvá homosexuálnych párov či adoptovanie detí párami rovnakého pohlavia. V oboch prípadoch sa Kotleba vyjadril proti, čím potvrdil, že skutočne jedná v súlade s programom jeho strany ĽSNS a podporuje iba

tradičný vzťah muža a ženy. Ďalším krokom orientovaným na získanie konzervatívneho voliča by mohol byť aj jednoznačný postoj ĽSNS vo vážnej a citlivej otázke interrupcií. ĽSNS podala v roku 2018 návrh zákona, ktorý by sprísňoval zákon o umelom prerušení tehotenstva ženy. V súčasnej legislatíve je možné, aby sa žena slobodne rozhodla do 12 týždňa tehotenstva. Zákon umožňuje aj neskorší interrupčný zákrok v prípade, že tehotenstvo ohrozuje život či zdravie ženy, alebo v prípade genetickej chyby plodu. Návrh ĽSNS mal sprísniť pôvodný zákon takým spôsobom, že interrupcia by bola možná iba v troch nasledovných prípadoch: 1) v prípade ohrozenia života ženy 2) v prípade, že žena otehotnela v dôsledku trestného činu (do 12 týždňa tehotenstva) 3) v prípade preukázateľného geneticky chybného vývoja plodu (do 24 týždňa tehotenstva). Tiež navrhli, aby nemohli interrupciu podstúpiť na Slovensku cudzinky.¹¹ (Návrh poslancov Národnej rady na zmenu a doplnenie zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva 2018) Tento návrh zákona vyvolal reakciu v spoločnosti, na politickej scéne a značne rozdelil konzervatívnych politikov aj voličov. Mnohí konzervatívni či kresťanskí voliči, aktivistické skupiny a ďalší, by uvítali prijatie podobného návrhu. To čo však rozdelilo spoločnosť bol práve navrhovateľ zákona, teda strana ĽSNS, a nechť s touto stranou spolupracovať či podporovať ju vzhľadom na spojitosť s extrémizmom. V tomto roku 2019 opäť strana ĽSNS navrhovala obdobný zákon o ochrane života nenarodených detí. Keďže sa prerokovávali dva návrhy k rovnakej téme, strana ĽSNS navrhla, že sú ochotní stiahnuť svoj návrh v prospech návrhu iného poslanca, čím sa stavali do pozície, v ktorej chceli poukázať, že im ide o dosiahnutie lepšej ochrany pre nenarodené deti, nie o populistický krok na získanie voličov. Podľa ich vlastného vyjadrenia boli ochotní odstúpiť voči návrhu iného poslanca práve z toho dôvodu, že pre mnohých poslancov bolo prekážkou v kladnom hlasovaní práve fakt, že podávateľom návrhu je ĽSNS. Vo výraznom kontraste voči tomuto pro-life jednaniu stojí ich aktivita voči Rómom, ktorá je zakotvená aj v programe strany, a je hneď druhým bodom programu. V programe nesie nasledovný názov: „*SPRAVÍME PORIADOK S PARAZITMI V OSADÁCH! Ochránime ľudí pred stupňujúcim sa cigánskym terorom.*“ (ĽSNS 2016) V tomto bode sľubujú svojim voličom ochranu, ktorú chcú dosiahnuť založením už spomínaného vojenského zoskupenia – Domobrany, ktorého úlohou bude

¹¹ Túto možnosť využívajú cudzinky – napríklad z Poľska, kde je prísnejšia legislatívna úprava ako v SR

ochraňovať Slovákov tam, kde „zlyhala polícia“. Toto vyjadrenie poukazuje na nedôveru voči štátnym ochranným zložkám, či súčasným predstaviteľom štátu, čo sa odzrkadľuje aj v ďalších bodoch programu. ĽSNS pracujú s emocionálne zafarbenými slovami, a výroky, ktorými príslušníkov rómskeho etnika priradujú výhradne negatívne vlastnosti, a extrémne správanie. Pracujú s výroky *cigánski extrémisti, či cigánsky teror, paraziti* atď. Naopak o občanoch mimo etnika pojednávajú ako o *slušných ľuďoch* či *slušných občanoch*. V druhom bode ich programu sa dozvedáme, že páčivým slovenským problémom je napríklad *„denndenné okrádanie, znásilňovanie a vraždenie cigánskymi extrémistami“*. (ĽSNS 2016) Nebezpečenstvo zovšeobecňovania a pripisovania iba negatívnych vlastností na členov slovenských menšín je veľmi nebezpečné, a u podporovateľov či priaznivcov strany podporuje rasizmus. Čo je v tomto bode programu obzvlášť zaujímavé, je prepojenie problému s členmi rómskej menšiny s nedôverou voči politikom na Slovensku. ĽSNS teda vytvorila kategóriu občanov, na ktorých si slušný človek má dať pozor, a zároveň kategóriu nežiaducich problémových občanov, ktorých činnosť treba pre bezpečnosť slušných občanov aktívne riešiť. Takýmto spôsobom do jednej nežiaducej kategórie spadli Rómovia aj politické elity. Program totiž sľubuje, že bude sprísnené trestanie ako aj väznice *„aby si každý, politik aj parazit, dobre rozmyslel, či bude radšej poctivo pracovať, alebo kraďnúť a lupiť.“* (ĽSNS 2016) Týmto totiž nadväzujú na veľmi páčivý aktuálny problém v slovenskej spoločnosti, a tým je korupcia. V posledných rokoch sa na Slovensku odhalilo najmä aktívnou činnosťou novinárov niekoľko korupčných káuz¹², čo prirodzene vyvolali vlnu kritických reakcií u občanov, a tiež spôsobilo značnú nedôveru voči inštitúciám a vedúcim politickým predstaviteľom, ktorí v niektorých kauzách vystupovali. ĽSNS ponúkla svojim voličom riešenia aj v tejto oblasti, a práve korupcia a boj proti nej sa stal bodom číslo jedna v programatike strany.

4.3 Sociálny princíp

Hneď v úvode tretieho bodu programu sa ĽSNS zaoberá nízkymi dôchodkami seniorov, a problematiku definuje nasledovne: *„Kým slušní ľudia si musia na svoje živobytie zarábatať prácou, cigánski extrémisti dostanú všetko zadarmo – domy, sociálne dávky aj príspevky.“* (ĽSNS 2016) ĽSNS sľúbili svojim voličom *starostlivosť*, a chcú sa orientovať na pomoc pre

¹² Napr. kauza Gorila.

seniorov, matky s deťmi, ako aj pre mladých manželov a mladé rodiny. Za cieľ si kladú konkrétne podporovanie „slušných rodín“. Realizácia by so sebou mala priniesť napríklad zvýšenie materskej finančnej dávky na výšku 100% platu matky na obdobie troch rokov, zníženie dôchodkového veku na 60 rokov alebo možnosť získania bytu pre mladé rodiny a bezúročné pôžičky. ĽSNS si v programe okrem iného stanovujú cieľ, dať všetkým nezamestnaným prácu (napríklad vo výstavbe bytov, ciest, nemocníc a pod.), a občan, ktorý by pracovať odmietol, by sa pripravil o nárok na sociálne dávky či akúkoľvek inú formu podpory od štátu – čo jasne odpovedá výroku „*Sociálnu politiku postavíme na princípe zásluhovosti.*“ (ĽSNS 2016) Program strany sa venuje aj oblasti zdravotníctva, a konkrétne dosiahnutiu bezplatného zdravotníctva, ktoré by neumožňovalo súkromným firmám profitovať v tomto odvetví. V tomto duchu sa niesol napr. návrh na zmenu zákona, ktorú iniciovala ĽSNS, o zrušení povinných očkovaní a zrušení sankcií pre rodičov, ktorí odmietnu očkovanie pre svoje dieťa. Na svojich stránkach o tom informovali nasledovne: „*Očkovanie musí byť dobrovoľné. Štát nesmie nikoho nútiť nechať si pichať do tela chémiu!*“ (ĽSNS-Naše návrhy zákonov 2018)

Porovnanie programu ĽSNS a SP-NS

Pri stručnom porovnávaní programu ĽSNS s programom predchodkyne SP-NS môžeme konštatovať, že tri základné piliere zostali stále pevne ukotvené v programe strany v minulosti aj dnes. Kritika súčasnej vlády a predstaviteľov aktuálnej politickej moci je stálou súčasťou prejavov ĽSNS, a je citeľná najmä v témach zo sociálne-ekonomickej oblasti, a v problematike korupcie. Rovnako nezmenený zostal postoj voči rómskej menšine, a do popredia vystúpil motív odmietania migrantov, či finančnej pomoci na riešenie migračnej krízy. Cez tieto témy sa stávajú atraktívnejší v očiach nespokojných občanov, a približujú sa im v problémoch, ktoré skutočne pociťujú v každodennom živote (najmä finančná oblasť). Negatívny postoj voči EÚ a medzinárodným organizáciám zostal taktiež nezmenený, hoci od roku 2014 strana postavila kandidátov na účasť do eurovoľieb, jej postoj je viac ako skeptický, vystúpenie z EÚ. Čo najväčšia možná samostatnosť, sebestačnosť a suverenita Slovenska sú ideálnym cieľom. Zmena nastala oproti minulosti v rétorike, ako napríklad aj v cieľoch rehabilitácie Tisa, či oslavovania Slovenského štátu z rokov 1939-1945.

5 Vývoj ĽSNS

Ako bolo objasnené v predchádzajúcich kapitolách, významní poprední členovia dnešnej Kotleba – ĽSNS sa usilovali o vstup do politickej súťaže prostredníctvom volieb ešte pred samotným aktivizovaním sa v roku 2009 a vznikom (prebráním a premenovaním) strany ĽSNS v roku 2010, prostredníctvom zoskupení, ktoré súčasnej strane predchádzali. Taktiež vedúci predstaviteľ a líder strany Kotleba sa sám angažoval v regionálnej politike a kandidoval vo viacerých voľbách do vyšších územných celkov. V krátkosti budú predstavené jednotlivé aktívne účasti predstaviteľov dnešnej ĽSNS na voľbách. Ťažisko však bude na parlamentných voľbách (voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky- NR SR), najmä v roku 2016, ktoré sú pre slovenskú politiku z hľadiska účasti krajne pravicového politického subjektu v parlamente kľúčové. Rovnako bude predstavená situácia volieb, v ktorých Kotleba dosiahol post Župana Banskobystrického kraja v roku 2013, čo jeho osobnosť ešte viac zviditeľnilo, a bol to prvý výrazný úspech, ktorý posunul Kotlebu a jeho ĽSNS smerom k úspešným parlamentným voľbám v roku 2016. Pre možnosť porovnania záujmu voličov o stranu v minulosti a dnes, budú uvedené do kontextu informácie o participácii predstaviteľov SP-NS (dnes tvoriacich personálne jadro ĽSNS) na voľbách do NR SR v roku 2006.

5.1 Účasť vo voľbách v rokoch 2006-2019

5.1.1 Voľby do Národnej rady SR (2006-2016)

Prvé voľby ktorých sa chcel Marián Kotleba zúčastniť boli Parlamentné voľby v roku 2006. Keďže strana SP-NS však bola krátko predtým, v marci toho istého roku rozpustená z rozhodnutia najvyššieho súdu, ich účasť vo voľbách, ktoré sa konali 17. júna 2006 bola vylúčená. Záložné riešenie pre nich bolo zúčastniť sa parlamentných volieb aspoň prostredníctvom kandidátky inej politickej strany alebo združenia – v tomto prípade ich na svoju kandidátku prijala podobne orientovaná, nacionalistická Slovenská ľudová strana (SĽS), ktorej predsedom je Jozef Sásik.¹³ Program SĽS voľne naviazal na program

¹³ SĽS je orientovaná na kresťanské, národné a sociálne hodnoty, a rovnako ako vtedajšia SP-NS inklinovala k zmene štátneho zriadenia na stavovský systém a odmietala Európsku úniu, NATO a ďalšie medzinárodné organizácie, akou je napríklad Medzinárodný menový fond (MMF). Okrem iného v ich programe figuruje

rozpustenej SP-NS. Kotlebov verejný prejav sa ani po rozpustení jeho strany či vyšetrovaní jeho osoby políciou vôbec nezmenil, a ako uvádza Daniel Vražda (Vražda 2017, s. 40, 41), stále verejne trval na stavovskom zriadení, vystúpení z NATO a stál v jednoznačnej opozícii voči komunistom, socialistom a liberálom v našej spoločnosti. Nadalej spomínal Tisu, Hlinku či Štúra ako vzory mužov, ktorí sa nevzdávali, hoci za svoje činy boli podľa jeho slov, rovnako ako on, neprávom stíhaní. (Vražda 2017, s. 42) Podľa toho je možné súdiť, že sa so spomínanými osobnosťami do veľkej miery stotožňoval. V samotných parlamentných voľbách 2006 získala SĽS spolu s Marianom Kotlebom, ktorý figuroval na druhom mieste kandidátky, iba 3815 hlasov čo znamenalo 0,16%. (Štatistický úrad SR 2006) V roku 2010 sa uskutočnili parlamentné voľby, v ktorých strana ĽSNS získala podporu v počte 33 724 voličských hlasov (1,33%). (Štatistický úrad SR 2010a) V roku 2012 pomery na slovenskej politickej scéne dospeli do bodu, ktorý vyžadoval konanie predčasných parlamentných volieb. ĽSNS získali 40 460 platných hlasov, čo tvorí 1,58% podporu. (Štatistický úrad SR 2012)

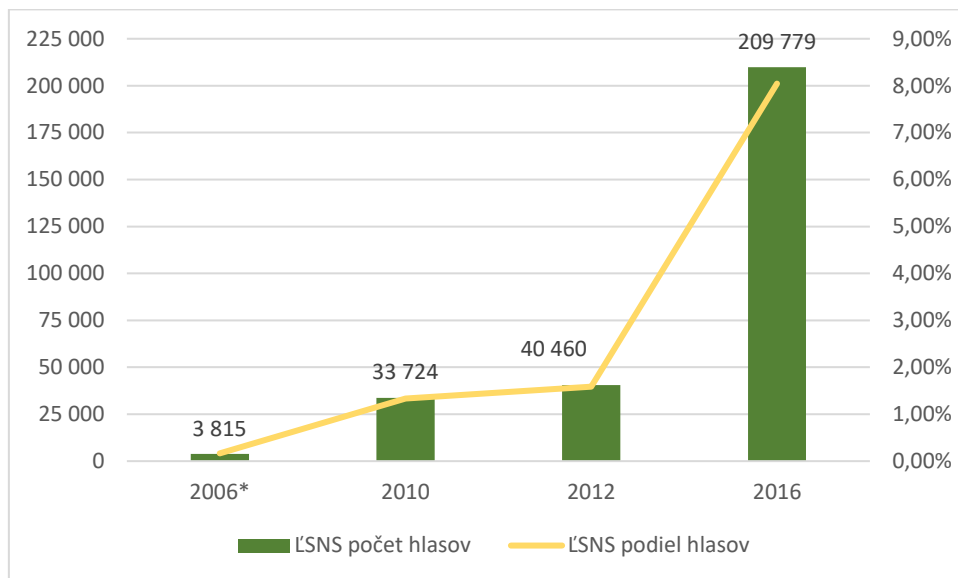
Parlamentné voľby 2016

Parlamentné voľby, ktoré sa uskutočnili 5. marca 2016, neboli prvé voľby ktorých sa strana zúčastnila, no znamenali najvýznamnejší míľnik v pôsobení a napredovaní strany ĽSNS. Voľby do NR SR pre nich dopadli úspešne a otvorili sa im dvere do veľkej politiky. Dosiahli celkovo 8,04% a svoj hlas im odovzdalo 209 779 voličov, vďaka čomu získali 14 mandátov v parlamente. (Štatistický úrad SR 2016) Zvolenie Kotlebovej ĽSNS spustilo vlnu najrôznejších reakcií a kritiky, ako na miestach popredných predstaviteľov štátu, tak aj u občanov. Tlač informovala o tom, že prezident Kiska odmieta rokovanie s Marianom Kotlebom. O rok neskôr sa prezident Kiska v rozhovore so študentmi na Univerzite v Trnave vyjadril podobne, a za svojim názorom si trvale stál. „*Ja si nesadnem za ten istý stôl, kde prijímam tých, čo bojovali v SNP, s človekom, ktorý hovorí, že SNP bolo najčernejším dňom našej histórie a 70-tisíc odvedených a zabitých Židov nás nezaujímajú, pretože my sme národ slovenský.*“ (TA3.com 2017) Zvolenie ĽSNS do parlamentu sprevádzal antifašistický

zoštátnenie niektorých významných podnikov, zrušenie financovania politických strán štátom či ochrana hraníc Slovenska. (SESAH 2016)

protest v Bratislave a v Banskej Bystrici, pričom sa organizátori obrátili na generálneho prokurátora Čižnára so žiadosťou o zrušenie strany.

Graf č.1 Stúpajúca podpora ĽSNS vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky.

*v roku 2006 kandidoval Kotleba spolu s ďalšími predstaviteľmi neskôr vzniknutej ĽSNS na kandidátke strany SĽS.

(Zdroj: Štatistický úrad SR 2006, Štatistický úrad SR 2010, Štatistický úrad SR 2012, Štatistický úrad SR 2016)

5.1.2 Voľby do orgánov samosprávnych krajov a samosprávy obcí

Strana ĽSNS bola aktívna nie len v parlamentných voľbách, ale aj vo voľbách do orgánov samosprávy obcí (komunálnych voľbách) a voľbách do orgánov samosprávnych krajov (nazývaných aj voľby do VUC¹⁴, alebo župné voľby). Kotleba kandidoval na predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja (župana) v roku 2009 a skončil na štvrtom mieste s počtom hlasov 13 629, čo tvorilo 10,03%. Pre možnosť porovnania jeho výsledkov s úspešnými kandidátmi, je dôležité uviesť, že do druhého kola postúpili kandidáti Vladimír Maňka s podporou 48 090 hlasov (35,40%) a Jozef Mikuš s podporou v počte hlasov 39 127 (28,80%). (Štatistický úrad SR 2009) V roku 2010 sa zúčastnil komunálnych volieb, v ktorých boli volení starostovia obcí a primátori miest a poslanci obecných a mestských zastupiteľstiev. Kotleba sa uchádzal o post primátora Banskej Bystrice, no tento pokus bol

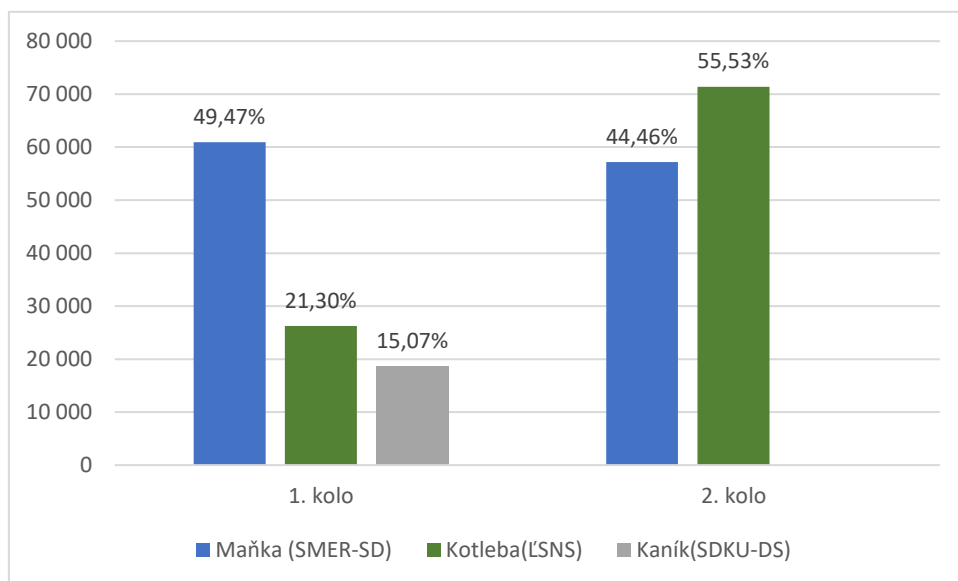
¹⁴ VUC - Vyššie územné celky.

neúspešný a získal 848 hlasov (3,28%), pričom zvolený primátor Peter Gogola získal podporu v počte hlasov 13 842 (53,54%). (Štatistický úrad SR 2010b)

Voľby do VUC 2013

Voľby o post predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja (BB SK) v roku 2013 znamenali významný posun pre Mariana Kotlebu a tým aj pre ĽSNS. Pre Kotlebu totiž dopadli úspešne, a bol to veľmi dôležitý bod, od ktorého takpovediac záujem voličov o Kotlebu a jeho stranu stále narastá. V prvom kole¹⁵ kandidáta strany SDKÚ Ľudovíta Kaníka (18 571 platných hlasov, 15,07%) Kotleba porazil s počtom hlasov 26 251 (21,3%), vďaka čomu sa dostal do druhého kola spolu s Vladimirom Maňkom (60 960 platných hlasov, 49,47%). V druhom kole získal Kotleba 71 397 (55,53%) hlasov, a porazil bývalého župana Maňku – podpredsedu strany SMER-SD (44,46%). Výsledok druhého kola mnohí považovali za prekvapujúci, práve pre suverénnu výhru Maňku v prvom kole a pre množstvo získaných hlasov¹⁶. (Štatistický úrad SR 2013)

Graf č.2 Podiel získaných hlasov pre kandidátov v 1. a 2. kole volieb na post župana BB SK.

(Zdroj: Štatistický úrad 2013)

¹⁵ Voľba prebieha väčšinovým volebným systémom. Kandidát ktorý získa nadpolovičnú väčšinu hlasov hneď v prvom kole, je celkovým víťazom volieb. Ak sa tak nestane, postupujú do druhého kola dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov.

¹⁶Viac podrobných prehľadov o kandidátoch a voľbách dostupné na: http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Graf3_sk.html

Ku Kotlebovmu úspechu sa toho času vyjadril zvolený župan Bratislavského kraja Pavol Frešo (SDKÚ) nasledovne: „*Aj Adolf Hitler sa dostal k moci v demokratických voľbách. Musíme sa spojiť proti extrémizmu. Nehľadáme vinníka.*“ (Čevelová a Sarvaš 2013), pričom za vzniknutú situáciu podľa neho niesli zodpovednosť spoločne všetky demokratické strany, ktoré takýmto spôsobom zlyhali. Robert Fico zasa videl dôvod Kotlebovho víťazstva v tom, že mu výrazne dopomohli jednak pravicové strany, ale najmä médiá, ktoré o ňom písali, a tým ho propagovali u voličov. Podľa neho Kotlebovmu úspechu pomohla snaha spomínaných skupín, ktoré za každú cenu nechceli, aby zvíťazil kandidát SMER-u Maňka. (Čevelová a Sarvaš 2013) Ciele s ktorými išiel Kotleba do volieb boli stručné: „*1.odstránením nespravodlivé zvýhodňovanie nielen cigánskych parazitov pred slušnými občanmi, 2. zlepším bezpečnostnú situáciu aj v odľahlých častiach Banskobystrického kraja. Pridal aj záväzok, že zvýši zamestnanosť a zlepší podmienky na život a bývanie slušných rodín.*“ (Vražda 2017, s. 64,65) Post župana (predsedu BB SK) niesol so sebou možnosti politického realizovania sa v rámci samosprávneho kraja, hoci v tom čase neboli medzi poslancami zastupiteľstva samosprávneho kraja žiadni z členov ĽSNS, ktorí by Kotlebu podporovali na jeho pozícii. Kotleba však na župný úrad dosadil na popredné miesta členov strany¹⁷, ako aj svojho brata a manželku. (Vražda 2017, s. 86,87) Jeho pôsobenie sprevádzalo niekoľko kontroverzných udalostí, ako napríklad vyvesenie čiernych vlajok na budovu župného úradu, v čase výročia SNP. (Vražda 2017, s. 83)

Voľby do VUC 2017

Marian Kotleba kandidoval v roku 2017 opäť za predsedu BB SK a získal druhé miesto s počtom hlasov 47 502 (23,24%), neudržal si tak svoju županskú pozíciu. Podpredseda strany Milan Uhrík kandidoval v Nitrianskom samosprávnom kraji a získal tretí najvyšší počet hlasov (23 502, 15,36%). (Štatistický úrad SR 2017) Celkovo za stranu kandidovalo šesť kandidátov na post župana, pričom z nich len Koteba a Uhrík dosiahli vyššiu podporu, vďaka ktorej mali predpoklady na úspech. Vzrástol celkový počet ich kandidátov na miesta poslancov do zastupiteľstiev po celom Slovensku, z toho však iba dvaja uspeli¹⁸, vďaka čomu sa ukázalo, že mnohí voliči nasledujú práve lídrov strany, no neznáme tváre patriace

¹⁷ Zo zákona nevyplývala povinnosť robiť výberové konania do vedúcich pozícií na *Úrad samosprávneho kraja*.

¹⁸ Za ĽSNS kandidovalo na poslancov 335 kandidátov do krajských zastupiteľstiev.

pod ĽSNS ich neoslovujú natoľko, aby im odovzdali svoj hlas. To sa ukázalo ako pravdivé aj vďaka faktu, že Kotleba vo voľbách (v roku 2017) v jednotlivých obciach získal výrazne vyššiu podporu od voličov, v porovnaní z podporov ktorú mala jeho strana ĽSNS v parlamentných voľbách o rok skôr (v roku 2016). Významným faktorom v krajských voľbách však vo všeobecnosti býva celková nízka volebná účasť. (Mikušovič 2017b)

Komunálne voľby 2018

Do komunálnych volieb parlamentná ĽSNS postavila svojich 65 kandidátov na starostov a primátorov, výsledok však pre nich nebol úspechom. Zo všetkých ich kandidátov totiž uspela iba jedna starostka Stanislava Zervanová v malej dedine Brunovce a uspelo tiež 42 poslancov, ktorí získali kreslá v obecných zastupiteľstvách. V týchto voľbách sa taktiež ukázalo, že najvyššiu podporu má strana najmä pre samotnú tvár strany, ktorou je líder Kotleba, ale neznáme tváre kandidujúce za stranu v regionálnej politike neoslovujú voličov, ako sa ukázalo napríklad vo voľbách do VUC v roku 2017. (Štatistický úrad 2018)

5.1.3 Ďalšie voľby

Voľby prezidenta Slovenskej republiky 2019

Ďalším dôležitým politickým krokom bola účasť Mariana Kotlebu v marcových prezidentských voľbách tohto roku 2019, kde v prvom kole získal veľkú podporu voličov v počte hlasov 222 935, čo tvorí 10,39%. Umiestnil sa na štvrtom mieste z trinástich kandidátov, až za víťazkou prvého kola Zuzanou Čaputovou (870 415 platných hlasov, teda 40,57%), druhým Marošom Šefčovičom (400 379 platných hlasov, 18,66%), ktorí obaja postúpili do druhého kola, a za Štefanom Harabinom, ktorý skončil ako tretí v poradí s počtom hlasov 307 823 (14,34%). V Banskobystrickom kraji Kotleba získal dokonca tretí najvyšší počet hlasov. (Štatistický úrad SR 2019)

Eurovoľby

Voľby do parlamentu EÚ sú samostatná kategória, najmä pre postoje ĽSNS, v ktorých majú ostré výhrady voči EÚ a jasne sa vymedzujú aj proti členstvu Slovenska v EÚ. V týchto voľbách sa rozhodne, kto bude Slovensko v europarlamente zastupovať.¹⁹ Aj napriek

¹⁹ Slovensko bude mať v Europarlamente 14 volených zástupcov.

spomínaným výhradám ĽSNS postavili do volieb kandidátov už v roku 2014, no žiadny z nich kreslo europoslancu nezískal. V tomto roku 2019 sa uskutočnia ďalšie eurovoľby a podľa prvého predbežného prieskumu, by strana skutočne získala druhú najvyššiu podporu voličov, ako ukázal prieskum agentúry Focus pre katedru politológie, filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Najväčšiu podporu by získala strana SMER-SD, a druhú najvyššiu podporu by dosiahla práve ĽSNS, preto je možné počítať aj so situáciou, že sa do europarlamentu skutočne majú šancu dostať predstavitelia krajne pravicovej ĽSNS. (Gabrižová 2019)

6 Voliči ĽSNS

Čo sa týka volebnej podpory strany ĽSNS, je jednoznačné, že ich volebné preferencie rastú. Od čias SP a SP-NS prešla strana veľký kus cesty, a celkový prejav a vystupovanie sa zmenili. Postupom času pod vplyvom umiernenia ich rétoriky, a ich hlasného volania po riešení problémov, ktoré v slovenskej spoločnosti najviac rezonujú, začali postupne získavať sympatie aj u Slovákov, ktorí nie sú prívrženci krajnej pravice, či extrémizmu (ako to bývalo najmä v skoršom pôsobení SP a SP-NS, keď hlavní sympatizanti Kotlebovej politiky boli zároveň naklonení ultrapravicí či extrémnym riešeniam spoločenských a politických problémov). Kotleba získava postupne podporu nespokojných občanov Slovenska, ktorí nemajú dôveru v súčasných politikov. Vďaka tomu ustúpili do pozadia fakty o minulosti ĽSNS a o ich extrémistickom verejnom vystupovaní, a do popredia sa dostalo ich volanie po zmene na Slovensku – ktoré mnohým voličom imponuje. Na svoju stranu získava strana napríklad konzervatívnych voličov, pre ich dôraz na tradičné kresťanské hodnoty, alebo voličov ktorí si prajú zlepšenie situácie v sociálno-ekonomickej oblasti. Mohlo by sa jednať aj o občanov, ktorých trápi lokálna problematika, spojená s negatívnou skúsenosťou s komplikovaným či problematickým spolužitím s členmi rómskeho etnika. Podobný princíp vnímania extrémizmu spoločnosťou uvádza Charvát, keď vysvetľuje rozdiel medzi extrémistom a radikálom. Človek ktorý na ulici vykrikuje rasistické a xenofóbne slogany, má vyholenú hlavu na znak spolupatričnosti k určitej ultrapravicovej skupine, či verejne presadzuje svoje záujmy na protestoch a demonštráciách, je verejnosťou celkom jasne a jednoznačne považovaný za extrémistu, často vnímaného ako nebezpečenstvo, ktoré je pre spoločnosť nežiaduce. Naopak, ak sa extrémista oblečie do obleku, umierni svoje prejavy a upraví svoju rétoriku, stane sa „radikálom“, ktorého ľudia začnú vnímať úplne z inej perspektívy, jeho názory sú zrazu považované za možnú politickú alternatívu. Občania dokonca svoje sympatie dokážu k tomuto človeku nakloniť natoľko, že ak je členom politického subjektu, sú ochotní mu dať svoj hlas vo voľbách a tým mu demokratickým spôsobom sprostredkujú moc rozhodovať. (Charvát 2007, s. 10) Určité podobnosti s Charvátovým príkladom procesu transformácie z „nežiaduceho extrémistu“ na „prijateľnú politickú radikálnu alternatívu“ v očiach voličov, možno pozorovať aj v profilovaní sa strany ĽSNS, a v jej formovaní sa z občianskeho združenia SP. Pre predstavu, kto patrí medzi

voličov strany ĽSNS, využijeme informácie z prieskumu vytvoreného po voľbách do NR SR v roku 2016, ktoré boli v konečnom výsledku pre ĽSNS úspešné. Toto šetrenie (exitpoll pre TV Markíza)²⁰ napríklad ukázalo, že 70% percent voličov ĽSNS má do 39 rokov, teda ide o prevažne o mladých ľudí, u ktorých ĽSNS nachádza svoju podporu. Čo sa týka vzdelanosti voličov strany, prieskum ukázal, že 20% voličov ĽSNS sú vysokoškolsky vzdelaní ľudia, okolo 18% majú stredoškolské vzdelanie bez maturity, a okolo 54% stredoškolské vzdelanie s maturitou. Taktiež ide prevažne o manuálne pracujúcich voličov a hneď za nimi v podpore ĽSNS nasledujú podľa prieskumu študenti. Šetrenie ukázalo aj to, prečo sa voliči pre stranu ĽSNS rozhodli. Ako najsilnejší dôvod neuvádzali napríklad problém spojený s migračnou krízou, či utečencami, poprípade riešenia „cigánskej“ otázky ako by sa dalo predpokladať, ale všeobecnejšie dôvody, ako napr. *záujmy Slovenska*. Voličov oslovil tiež *antikorupčný program* strany ĽSNS a ich *sociálny program*. Tieto tri hlavné dôvody sa ukázali byť pre respondentov ako zásadné, a boli hlavným odôvodnením ich motivácie voliť Kotlebovu ĽSNS. Ostatné výsledky ukázali, že až ďalšími dôvodmi boli utečenci a terorizmus, či ekonomický program strany. Aj samotný líder Marian Kotleba bol dôvodom, prečo mnohí odovzdali svoj hlas práve ĽSNS (rovnako ako sa ukázalo pri župných voľbách 2017, či komunálnych 2018). Niektorí odpovedali, že sa jednalo o voľbu „najmenšieho zla“. To čo prilákalo mladých voličov (či dokonca prvovoličov) k voľbe ultrapravice, by mohla byť podľa všetkého najmä antisystémovosť a určitá nedôvera a hnev voči aktuálnej politike na Slovensku. Taktiež je možné hovoriť o voľbe na znak protestu či vzdoru voči aktuálnym politickým stranám (štandardným stranám), ktoré sú na Slovenskej politickej scéne už dlhé obdobie. U prvovoličov v parlamentných voľbách 2016 vyhrala práve Kotlebova ĽSNS (TVMarkiza 2016)

V súvislosti s výsledkom volieb z roku 2016 je možné konštatovať, že oproti minulosti, keď voličmi strany boli najmä ideologicky totožne zmýšľajúci občania, k nim dnes pribudlo množstvo mladých ľudí, a tiež prvovoličov, ktorí majú na voľbu extrémistickej ĽSNS iné dôvody. Tými by mohla byť práve nedôvera v súčasných politikov a inštitúcie, nespokojnosť a celková frustrácia, či u mladých ľudí hľadanie radikálneho riešenia situácie.

²⁰ Vzorka respondentov v tomto prieskume bola tvorená 20 000 opýtanými voličmi, ktorí sa vyjadrili hneď pri východe z volebných miestností.

Vo všeobecnosti pravdepodobne vyhrala túžba po zmene, a reálnom riešení problémov a káz, ktoré Slovensko zažilo v posledných rokoch.

7 Budúcnosť strany

Budúce smerovanie strany je nejasné. Neustále nad ňou visí hrozba obvinení za extrémizmus, a s tým spojené možné rozpustenie strany na základe obvinenia, ktoré podal generálny prokurátor Čižnár už v roku 2017 na NS SR. Podľa slov hovorkyne NS SR Predajňovej, „*vyhodnotenie rozsiahlych zadovážených podkladov ukázalo, že politická strana Kotleba – Ludová strana Naše Slovensko ako extrémistická politická strana s fašistickými tendenciami svojím programom a činnosťou porušuje Ústavu Slovenskej republiky, zákony a medzinárodné zmluvy.*“ (Sliz 2019) O osude strany bude rozhodovať najvyšší súd 9. apríla 2019. Avšak Kotleba a celá ĽSNS zo všetkých síl udržiavajú svoje postavenie rôznymi spôsobmi, napríklad svojou aktívnou participáciou na parlamentnej politike, komunikáciou so svojimi voličmi prostredníctvom sociálnych médií, svojich internetových stránok či videí. Problém hroziaceho rozpustenia ich strany poistili spôsobom, že niektorí členovia využili možnosť prebrať nefunkčnú politickú stranu registrovanú už v roku 1995 na MV, a premenovali ju v roku 2017 na *Ludovú stranu Pevnosť Slovensko*. Tento postup je možné vnímať ako „záložný plán“ strany ĽSNS. (Register politických strán a politických hnutí 2019) Ďalším významným krokom bola účasť Mariana Kotlebu v prezidentských voľbách tohto roku 2019, kde v prvom kole získal významnú podporu voličov (v počte hlasov 222 935). Bol to pre Kotlebu a jeho stranu ďalší posun vpred, a môžeme konštatovať, že tieto voľby preukázali, že značná nezanedbateľná časť slovenských voličov je Kotlebovi skutočne naklonená, a sú ochotní ho podporovať. Na tomto úspechu v podobe vysokej podpory voličov, v porovnaní s podporou získanou v minulosti, sa znovu dá podložiť tvrdenie, že Kotleba ako líder a „Vodca“ ĽSNS má u voličov najväčšie sympatie ako osobnosť a tvár ĽSNS. Smerovanie strany je teda otáznе a s tým sa spája zásadná otázka týkajúca sa budúcnosti, či bude mať sympatia voličov voči ĽSNS aj naďalej stúpajúcu tendenciu, a krajne pravicoví politici dostanú šancu zamiešať karty v parlamentných voľbách v roku 2020. V súčasnosti sa záujem o riešenia ktoré Kotleba ponúka, potvrdil najmä v spomínaných prezidentských voľbách. To čo potenciálnu svetlú budúcnosť strany ohrozuje, je len vyššie uvádzaný návrh, ktorý podal generálny prokurátor Jaromír Čižnár. (Mikušovič 2017a) Napriek hroziacemu rozpusteniu strany rozhodnutím NS SR, o ktorom sa pravdepodobne rozhodne v tomto roku 2019, dôležitým

faktom zostáva, že predstavitelia ĽSNS by aj naďalej zostali súčasťou parlamentu, pretože im ich voliči vyslovili svoju dôveru v demokratických voľbách, čo im nie je možné odoprieť. Ako už bolo spomenuté, preferencie strany ukazujú aj vysokú podporu v očakávaných eurovoľbách 2019, čo len potvrdzuje, že podporovateľov pribúda a základňa ĽSNS sa skutočne naďalej stále viac rozrastá. To čo stranu každopádne posúva smerom k stále väčšiemu akceptovaniu spoločnosťou, je aj akékoľvek pristúpenie na spoluprácu s ĽSNS, zo strany ostatných parlamentných demokratických politických subjektov. Takouto spoluprácou sa krajne pravicová extrémistická strana stáva rovnocenným partnerom štandardných politických demokratických strán. ĽSNS sa taktiež udržiava nad hranicou akceptovateľnosti tým, že v súčasnosti verejne opakovane popiera spojitosti s ideológiami ako je fašizmus, rasizmus a ďalšími spojitostami s extrémizmom.

Záver

Na základe zhromaždených informácií musíme konštatovať, že strana Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko prešla výraznou zmenou, a vyformovala sa z občianskeho združenia SP do politickej strany SP-NS, ktorá však nemohla byť akceptovaná pre jej neústavnosť, a zdiskreditovala sa extrémistickými tendenciami. Predstavitelia poučení z predchádzajúceho pôsobenia vstúpili do politiky znovu, ale už s novou stranou ĽSNS, ako ju poznáme dnes. Personálne jadro však zostalo takmer nezmenené. Strana sa vyprofilovala do dnešnej podoby za pomerne dlhé obdobie, ktoré bolo spočiatku sprevádzané politickými neúspechmi, akými bola napr. účasť v parlamentných voľbách v rokoch 2006, 2010, 2012, či neúspešná snaha vstúpiť do regionálnej politiky. Z hľadiska politických úspechov strany, je nutné spomenúť prvý výraznejší z nich, a to zvolenie Mariana Kotlebu na post župana Banskobystrického kraja v 2013. Doposiaľ najvýznamnejším bodom politického stúpania pre celú stranu ĽSNS je však úspech v parlamentných voľbách v roku 2016, vďaka ktorému strana nadobudla štrnásť poslancových mandátov v Národnej rade Slovenskej republiky. Tento úspech znamenal zmenu v slovenskej politike, najmä pre samotný fakt, že nacionálne orientovaná krajne pravicová strana získala prvýkrát dostatočne výraznú podporu, vďaka čomu získali demokratickým spôsobom možnosť podieľať sa na legislatíve Slovenska.

Z hľadiska tém ktorým sa ĽSNS venujú, sa spočiatku ukázala ako najviac relevantná problematika rómskeho obyvateľstva, no neskôr v čase parlamentných volieb 2016 sa zamerali aj na kritiku vládnych predstaviteľov, ako aj štandardných strán pôsobiacich na slovenskej politickej scéne, či sociálneho systému a ponúkli svoju alternatívu sociálneho programu. Práve tieto témy najviac zarezovali medzi voličmi, ktorí následne odovzdali strane svoj hlas. V spojení s ekonomickými témami Kotleba a jeho ĽSNS zaujali voličov časťami programu, v ktorých prisľúbili riešenie problému nezamestnanosti, nízkych plátov a korupcie, taktiež ich cieľom bola podpora mladých rodín či ochrana tradičnej rodiny. V súčasnosti strana rázne vystupuje voči imigrantom, ich prijímaniu, a proti finančnej podpore na účely riešenia migračnej krízy. Za dôležité zistenie považujeme aj fakt, že ĽSNS získala podporu a sympatie prevažne mladých voličov či prvovoličov, ktorí svojou voľbou vyjadrujú volanie po zmene na Slovenskej politickej scéne.

Zmeny ktorými strana v priebehu rokov prešla zapríčinili, že ĽSNS už viac nie je cieľovou skupinou iba pre voličov inklinujúcim k pravicovému extrémizmu, ale čím ďalej tým viac oslovuje voličov štandardných politických strán, hoci je zjavné, že z hľadiska programu strana čerpala množstvo základných hodnôt a cieľov z predchádzajúceho programu zrušenej protiústavnej strany SP-NS. V súčasnosti sa strana verejne dištancuje od spojitosti s fašizmom či rasizmom, a odmieta viac komentovať a vysvetľovať, prečo ĽSNS má vzory práve v Slovenskom štáte (ktorý bol satelitom nacistického Nemecka) a kontroverzných osobnostiach tohto obdobia.

Významným úspechom, ktorý iba potvrdil stúpajúcu podporu strany a najmä stúpajúcu podporu lídra Mariana Kotlebu voličmi, bola voľba prezidenta SR v marci tohto roku 2019, v ktorej získal spomedzi všetkých kandidátov štvrtú najvyššiu podporu. Keďže sa ukázalo, že strana naďalej získava na podpore voličov a preferencie strany stále narastajú, je dôležité klásť si otázku, prečo sa tak deje, a akú motiváciu majú slovenskí voliči, a najmä mladí ľudia a prvovoliči, pre odovzdanie hlasu krajne pravicovému politickému subjektu. Stále stúpajúce preferencie poukazujú nato, že stále viac voličov dokáže prijať krajne pravicovú ĽSNS ako možnú a prijateľnú alternatívu k súčasným demokratickým stranám. Ďalšie pôsobenie strany by podľa všetkého ohrozilo iba jej zrušenie rozhodnutím Najvyššieho súdu, čo by však nemuselo nutne znamenať jej koniec, keďže predstavitelia strany sú odhodlaní v politike zotrvať, napríklad prostredníctvom „záložnej“ politickej strany *Ludová strana – Pevnosť Slovensko*. Otázkou zostáva, či možné rozpustenie strany Najvyšším súdom bude riešením situácie, v ktorej sa k moci dostáva krajne pravicový politický subjekt, alebo práve naopak strana získa na podpore a sile. Celá politická situácia na Slovensku sa pravdepodobne ukáže naplno až v parlamentných voľbách v roku 2020, kde sa preukáže, či ĽSNS dostane šancu znovu participovať v NR SR. Od participácie krajne pravicovej strany v parlamente a od jej sily, sa bude ďalej odvíjať slovenská politická situácia, čo priamo ovplyvní smerovanie celej slovenskej spoločnosti

Zoznam použitých informačných zdrojov

Dokumenty a zdroje štatistických údajov

ESNS, 2016. *Volebný program 2016* [online]. 2016. Dostupné na:

<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf>

ESNS-NAŠE NÁVRHY ZÁKONOV, 2018. Návrh zákona – očkovanie musí byť dobrovoľné. Štát nesmie nikoho nútiť nechať si pichať do tela chémiu! *Ludová strana Naše Slovensko* [online] [cit. 7. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://www.naseslovensko.net/ls-nase-slovensko-v-nr-sr/navrh-zakona-ockovanie-musi-byt-dobrovolne-stat-nesmie-nikoho-nutit-nechat-si-pichat-do-tela-chemiu/>

Návrh poslancov Národnej rady na zmenu a doplnenie zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, 2018 [online]. Dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6795>

Politické strany a hnutia v SR [online] [cit. 19. marec 2019]. Dostupné na:

https://www.slovensko.sk/sk/agendy/agenda/_politicke-strany-a-hnutia-v-sr/

Register politických strán a politických hnutí, 2019 [online]. MVSR. [cit. 2. apríl 2019].

Dostupné na: <http://ives.minv.sk/rez/registre/pages/detailps.aspx?id=153101>

Rozsudok NS SR o rozpustení SP-NS, 2006 [online] [cit. 15. apríl 2019]. Dostupné na:

<https://www.docdroid.net/rpXz32K/060301-rozsudok-ns-sr-o-rozpusteni-sp-ns.pdf>

SESAH, 2016. Program: Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku. *sloah.sk* [online]. [cit. 16. marec 2019]. Dostupné na: <http://www.sloah.sk/program/>

SP-NS, 2005. *Program-Slovenská pospolitost'-Národná strana* [online] [cit. 2. apríl 2019].

Dostupné na: <https://www.docdroid.net/jdUKC34/050908-program-spns.pdf>

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2006. *Volby do Národnej rady Slovenskej republiky, 2006* [online] [cit. 16. marec 2019]. Dostupné na:

<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2006/slov/obvod/results/tab3.jsp.htm>

- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2009. *Volby do orgánov samosprávnych krajov* [online] [cit. 15. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/osk/osk2009/menu/index.jsp@lang=sk.htm>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2010a. *Volby do Národnej rady Slovenskej republiky* [online] [cit. 7. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2010/graf/graf1sr.jsp@lang=sk.htm>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2010b. *Volby Orgánov samosprávy obcí- OSO 2010* [online] [cit. 15. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/oso/oso2010/sr/tabkraje.jsp@lang=sk.htm>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2012. *Volby do Národnej rady Slovenskej republiky* [online] [cit. 7. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2012/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2013. *Definitívne výsledky volieb do orgánov samosprávnych krajov* [online] [cit. 6. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/home-sk.html>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2016. *Volby do Národnej rady SR 2016 - Definitívne výsledky*[online] [cit. 6. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data02.html>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2017. *Volby do orgánov samosprávnych krajov 2017 - Definitívne výsledky* [online] [cit. 7. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/osk/osk2017/sk/data02.html>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2018. *Volby Orgánov samosprávny obcí 2018 - Definitívne výsledky* [online] [cit. 7. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/oso/oso2018/sk/data01.html>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2019. *Volby prezidenta Slovenskej republiky 2019 -* [online] [cit. 14. apríl 2019]. Dostupné na:
<http://volby.statistics.sk/prez/prez2019/sk/data01.html>
- Zákon o politických stranách a politických hnutiach č. 85/2005 Z. z.*

Odborná literatúra

- BOBBIO, Norberto, 2003. *Pravice a levice: důvod a smysl rozdělení politické scény*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-012-6.
- FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA, 1998. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-85947-31-1.
- HRUBOŇ, Anton, 2015. *“Za Slovenský štát, za novú Európu!”: Hlinkova garda v období nemeckej okupácie*. Prvé vydanie. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania. ISBN 978-80-89514-35-9.
- CHARVÁT, Jan, 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-098-6.
- KROUPA, Jiří, MASARYKOVA UNIVERZITA a PRÁVNICKÁ FAKULTA, 2010. *Základy politického systému České republiky: [bakalářský studijní program]*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5384-7.
- MAREŠ, Miroslav, 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1.vyd. Brno: Barrister & Principal : Centrum strategických studií. ISBN 978-80-86598-45-1.
- NEMČOVSKÁ, Alexandra, 2015. *Ludová strana Naše Slovensko*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Katedra politologie. Vedúci práce Miroslav Mareš.
- SARTORI, Giovanni, 2005. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-062-1.
- SOKOLOVIČ, Peter, 2009a. *Hlinkova garda: 1938 - 1945*. 1. vyd. Bratislava: Ústav Pamäti Národa. Edícia Monografie. ISBN 978-80-89335-10-7.
- SOKOLOVIČ, Peter, 2009b. *Hlinkova garda: 1938 - 1945*. 1. vyd. Bratislava: Ústav Pamäti Národa. Edícia Monografie. ISBN 978-80-89335-10-7.
- STRMISKA, Maximilián, ed., 2005. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-038-2.
- VEGRICHTOVÁ, Barbora, 2017. *Extremismus a společnost*. 2. aktualizované a doplněné vydání. ISBN 978-80-7380-665-1.

VRAŽDA, Daniel, 2017. *Kotleba*. Vydanie prvé. Bratislava: N Press s.r.o. Knižná edícia Denníka. ISBN 978-80-972394-2-8.

Publikácie v odborných časopisoch

BUDAJOVÁ, Michaela, 2018. Programatika a ideológia Ľudovej strany Naše Slovensko a Slovenskej pospolitosti – národnej strany

Programmatics and Ideology of People's Party Our Slovakia and Slovak Togetherne ss – National Party. *Politická revue*. 2018, s. 89–121. ISSN 1221-0353.

KAMENEC, Ivan, 2017. Jozef Tiso (1938 - 1945). *Historická Revue* [online] [cit. 21. február 2019]. Dostupné na: <http://www.historickarevue.com/clanok/jozef-tiso-1938-1945>

KLUKNAVSKÁ, Alena, 2012. Krajne pravicové strany v parlamentných vobách 2012 na Slovensku. *Rexter*. 2012, roč. 10.

MIKUŠOVIČ, Dušan, 2007. Slovenská pospolitosť včera a dnes. *Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu* [online]. 2007, č. 1, 5 [cit. 6. marec 2019]. Dostupné na: <https://docplayer.cz/42801708-Slovenska-pospolitost-vcera-a-dnes.html>

SMOLÍK, Josef, 2013. *Krajněpravicové politické strany v zemích V4: historie a současnost*. Sociológia, 45, č.4.

Elektronické publicistické zdroje

BENČÍK, Ján, 2017. Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko 1488. *Denník N* [online] [cit. 5. apríl 2019]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/709155/kotleba-ludova-strana-nase-slovensko-1488/>

ČEVELOVÁ a SARVAŠ, 2013. V Banskobystrickom kraji vyhral Marian Kotleba (priebeh volieb). *domov.sme.sk* [online] [cit. 6. apríl 2019]. Dostupné na:

<https://domov.sme.sk/c/7015606/v-banskobystrickom-kraji-vyhral-marian-kotleba-priebeh-volieb.html>

GABRIŽOVÁ, Zuzana, 2019. Prvý prieskum k eurovoľbám: Kotleba je druhý, poslancov by malo osem strán. *euractiv.com* [online]. [cit. 8. apríl 2019]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/prvy-prieskum-k-eurovolbam-kotleba-je-druhy-poslancov-by-malo-osem-stran/>

KRPELAN, Roman, 2001. Bývalý prezidentský kandidát založil Stranu prateľov vína, je v nej hlavným osvetľovačom. *korzar.sme.sk* [online] [cit. 15. apríl 2019]. Dostupné na: <https://korzar.sme.sk/c/4693416/byvaly-prezidentsky-kandidat-zalozil-stranu-pratelov-vina-je-v-nej-hlavnym-osvetlovacom.html>

MIKUŠOVIČ, Dušan, 2017a. Čižnár podal na Najvyšší súd podnet na zrušenie Kotlebovej ĽSNS. *Denník N* [online] [cit. 24. marec 2019]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/775198/ciznar-podal-na-najvyssi-sud-podnet-na-zrusenie-kotlebovej-lsns/>

MIKUŠOVIČ, Dušan, 2017b. Mapa zo župných volieb ukazuje, že Kotleba sa v Banskobystrickom kraji v skutočnosti posilnil. *Denník N* [online] [cit. 8. apríl 2019]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/935644/mapa-zo-zupnych-volieb-ukazuje-jednu-z-najvacsich-slabin-lsns-zavislost-na-lidroch-ako-je-kotleba-a-uhrik/>

SITA, 2018. Kotleba má v parlamente o poslanca menej. *Pravda.sk* [online]. 2018 [cit. 6. marec 2019]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/490705-kotleba-ma-v-parlamente-o-poslanca-menej/>

SLIZ, Martin, 2019. Rozpustenie ĽSNS: Súd rozhodne o Kotlebovej strane budúci mesiac. *aktuality.sk* [online] [cit. 3. apríl 2019]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/677836/rozpustenie-lsns-sud-rozhodne-o-kotlebovej-strane-buduci-mesiac/>

STRUHÁRIK, Filip, 2019a. Polícia obvinila ďalšieho člena Kotlebovej ĽSNS z extrémizmu. *Denník N* [online] [cit. 5. apríl 2019]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/1344582/policia-obvinila-dalsieho-clena-lsns-z-extremizmu/>

- STRUHÁRIK, Filip, 2019b. Polícia obvinila ďalšieho člena Kotlebovej ĽSNS z extrémizmu. *Denník N* [online] [cit. 20. február 2019]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/1344582/policia-obvinila-dalsieho-clena-lsns-z-extremizmu/>
- TA3.com,2017. Prezident Kiska nebude nikdy rokovať s Marianom Kotlebom. *TA3.com* [online] [cit. 24. marec 2019]. Dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/1101781.html>
- TASR, 2005. Polícia rozohnala zhromaždenie Slovenskej pospolitosti v Modre. *domov.sme.sk* [online] [cit. 5. marec 2019]. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/2446372/policia-rozohnala-zhromazdenie-slovenskej-pospolitosti-v-modre.html>
- TASR, 2005b. Vo Zvolene bol falošný pochod Pospolitosti a občianskych aktivistov. *domov.sme.sk* [online] [cit. 2. apríl 2019]. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/2358827/vo-zvolene-bol-faklovy-pochod-pospolitosti-a-obcianskych-aktivistov.html>
- TASR, 2018. *Kotlebovci sa zbavili rovníoramenného dvojkríža. Nechcú byť spájaní s fašizmom* [online] [cit. 3. apríl 2019]. Dostupné na: <https://slovensko.hnonline.sk/1716990-kotlebovci-sa-zbavili-rovnoramenneho-dvojkriza-nehcu-byt-spajani-s-fasizmom>

Ostatné elektronické zdroje

KOTLEBA-ĽUDOVÁ STRANA NAŠE

SLOVENSKO,2016.O nás. *Naseslovensko.net* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://www.naseslovensko.net/o-nas/>

MINISTERSTVO VNÚTRA SR, 2019. Informácie týkajúce sa agendy politických strán,

Ministerstvo vnútra SR - Verejná správa. *minv.sk* [online] [cit. 15. apríl 2019].

Dostupné na: <http://www.minv.sk/?psph-informacie>

NÁRODNÁ RADA SR, 2019. Poslanci : Kluby : Zoznam : Klub Kotleba - Ľudová strana

Naše Slovensko - Národná rada Slovenskej republiky. *nrsr.sk* [online] [cit. 15. apríl

2019]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=poslanci/kluby/klub&ID=48>

O 5 MINÚT 12, 2019. *o 5 minút 12 - 10.2.2019* [online]. 2019. [cit. 4.4.2019] O 5 MINÚT 12. Dostupné na: <https://youtu.be/QN4jhdq3PD4>

SNS, 2017. Profil - Slovenská národná strana. *sns.sk* [online] [cit. 19. marec 2019].

Dostupné na: <https://www.sns.sk/o-nas/profil/>

TVMarkiza, 2016. Kto vlastne volil Mariana Kotlebu podľa Exit Pollu? Ponúkame analýzu. *tvnoviny.sk* [online] [cit. 24. marec 2019]. Dostupné na:

http://www.tvnoviny.sk/domace/1821688_kto-vlastne-volil-mariana-kotlebu-podla-exit-pollu-ponukame-analyzu

Zoznam použitých skratiek

BB SK – Banskobystrický samosprávny kraj

EÚ – Európska únia

HG – Hlinkova garda

HSĽS – Hlinkova slovenská ľudová strana

ĽSNS – Ľudová strana Naše Slovensko

MFF – Medzinárodný menový fond

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

NATO – Severoatlantická aliancia

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

NS SR – Najvyšší súd Slovenskej republiky

SDKU-DS – Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana

SITA – Slovenská tlačová agentúra

SaS – Sloboda a Solidarita

OLaNO – OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti

SMER-SD – Smer sociálna demokracia

SNS – Slovenská národná strana

SP – Slovenská pospolitosť

SP-NS – Slovenská pospolitosť národná strana

SNP – Slovenské národné povstanie

TASR – Tlačová agentúra Slovenskej republiky

VÚC – Vyšší územný celok